

The Role of Networking of Funds Supporting the Development of Agricultural Activities in Improving the Income Level of Rural and Nomadic Women Entrepreneurs in Urmia County

Soroush Fakharian Kashani ¹ | Ozra Javanbakht ² | Sedighe Hashemi Bonab ³

1. Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, Urmia University, Urmia, Iran. E-mail: soroushfakharian@yahoo.com
2. Corresponding Author, Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, Urmia University, Urmia, Iran. E-mail: o.javanbakht@urmia.ac.ir
3. Department of Agricultural Economics, Faculty of Agriculture, Urmia University, Urmia, Iran. E-mail: s.hashemibonab@urmia.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article history:
Received 15 January 2025
Received in revised form 09 July 2025
Accepted 07 September 2025
Published online 19 February 2026

Keywords:
Income,
Rural and Nomadic Women,
Networking,
Microfinance Fund,
Logit Model.

Objective: The present study aimed to investigate the role of networking of funds supporting the development of agricultural activities in improving the income level of rural and nomadic women entrepreneurs in Urmia County.

Methods: The statistical population of the research is rural and nomadic women who are members of the microcredit fund in Urmia County. Using the Krejci and Morgan table, 182 of them were selected as the study sample. The required data was obtained by filling out the questionnaire using random sampling method. To achieve the study's goal, according to the nature of the dependent variable, which is defined as a binary variable (one for incomes higher and zero for incomes lower than the average income of the selected sample), the logit model was used. The independent variables of the model include social, educational-promotional, organizational, supra-organizational, psychological, infrastructure and supporting, political-legal, and monitoring factors, which are proposed as networking components. Finally, after estimating the logit model using EVIWES software, the marginal effects and elasticities of each independent variable were calculated using the estimated coefficients of the model.

Results: The results obtained from estimating the logit model showed that the variables of educational-promotional, monitoring, infrastructure and support, organizational, political-legal, psychological and supra-organizational factors as networking components have a significant and positive effect on the income level of women members of support funds, and social factors do not have a significant effect. Based on the calculated elasticities, with a one percent improvement in each of the mentioned factors, the income of women members of the fund will increase by 0.84, 0.9, 0.75, 0.66, 0.43, 0.92, and 0.50 percent, respectively. Also, the marginal effects showed that with a one-unit improvement in the mentioned factors, the income of rural and nomadic women increases with a probability of 0.52, 0.63, 0.44, 0.31, 0.27, 0.50, and 0.39 percent, respectively.

Conclusions: Prioritizing the impact of networking components on increasing the income of women members of support funds in Urmia County based on both elasticity and marginal effects showed that the impact of psychological, monitoring, and educational-promotional factors is greater than other components, and political and legal factors have the least impact. Therefore, efforts to improve these factors through providing educational and promotional services and holding business skill courses can be effective in the financial and economic empowerment of rural and nomadic women.

Cite this article: Fakharian Kashani, S., Javanbakht, O., & Hashemi Bonab, S. (2026). The Role of Networking of Funds Supporting the Development of Agricultural Activities in Improving the Income Level of Rural and Nomadic Women Entrepreneurs in Urmia County. *Space Economy and Rural Development*, 14 (54), 17-38. <http://doi.org/10.66224/serd.14.54.3>

© The Author(s)
DOI: <http://doi.org/10.66224/serd.14.54.3>

Publisher: Kharazmi University

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Empowerment is often discussed in the context of development, with one of the key ideas being women's empowerment. Scientists consider various dimensions for empowering rural women, including the economic, which involves earning or increasing income. Given the crucial role that women, especially in rural areas, play in the production of agricultural and livestock products, agricultural development cannot be achieved without their participation and assistance as labor in the fields. Women are not only producers and converters of agricultural products in the economic system but also managers of their families. According to global statistics, women are responsible for 60 to 80 percent of the world's work and produce 50 percent of the food supply. Despite their significant contributions, women often face limited economic benefits and lack access to many productive resources. Unfortunately, globally, more women than men live in poverty, with approximately 70 percent of people living below the poverty line in developing countries being women. Microcredits have proven to be an effective tool in combating poverty and hunger and increasing women's empowerment around the world. A review of microcredit literature in Iran and globally demonstrates that credit funds have played a significant role in creating employment, developing small businesses, increasing production, and investing in the agricultural sector and rural development.

In Iran, the Rural Women's Participation Fund, established in 1997, provides small loans. This fund was modeled after the Grameen Bank of Bangladesh and is managed by the Office of Rural and Nomadic Women's Affairs within the Ministry of Agricultural Jihad. The primary goal of these funds is to develop human resources and establish social institutions for women, focusing on creating and strengthening social capital in rural communities through credit and savings initiatives. One strategy for expanding this fund to support women's investment and entrepreneurship in the agricultural sector is to establish or network micro-funds at the county level and create a support fund for developing agricultural activities among rural and nomadic women. Therefore, after the networking of microcredit funds in Urmia County, the question arises: what effect has this process had on improving and increasing the income level of rural women entrepreneurs in this county? Hence, the present study was conducted with the aim of answering this important question.

Methods

The present study is classified as applied research in terms of purpose, descriptive-survey in terms of method, and causal research in terms of its variables. In the data collection method, it falls under field research and is cross-sectional in terms of time. For this research, effective variables were identified through various studies and theoretical foundations, and a questionnaire was designed. The sample size was determined as 182 women who were members of the fund, using the Krejci and Morgan table. Data was collected through questionnaires filled out using random sampling. The validity and reliability of the questionnaires were confirmed through the opinions of professors, experts, and Cronbach's alpha.

To investigate the role of networking in increasing the income of rural women entrepreneurs in Urmia County, the dependent and independent variables of the model were determined. The income variable was defined as one for incomes higher than the average of the selected sample, and zero for lower incomes. The independent variables, including social, educational-promotional, organizational, supra-organizational, psychological, infrastructural and support, political-legal, and monitoring factors, were proposed as networking components. The logit model was used due to the binary nature of the dependent variable. After estimating the logit

model using EVIWES software, the final effects and elasticities of each independent variable were calculated using the estimated coefficients of the model.

Results

Criteria related to the estimated logit model, such as the McFadden coefficient of determination (89%), the likelihood ratio statistic (221), and the prediction accuracy percentage of the model (70%), indicate a good fit. The results show that the variables of educational-promotional, monitoring, infrastructural, and support, organizational, political-legal, and psychological factors at the five percent level and supra-organizational factors at the ten percent level are significant and have a positive effect on the income dependent variable. Social factors, however, do not have a significant effect on the income variable.

To assess the effects of changes in each of the independent variables on the probability of increasing the income of women members of the microcredit fund, the elasticities and marginal effects of the variables were calculated. Based on the elasticity criterion, psychological factors, monitoring factors, educational-promotional factors, infrastructure and support factors, organizational factors, supra-organizational factors, and political-legal factors rank first to seventh, respectively, in terms of their impact on increasing income. However, when considering the final effects, slight changes in prioritization result in the placement of monitoring, educational-promotional, psychological, infrastructural, supportive, extra-organizational, organizational, and political-legal components from the first to seventh rank.

Conclusion

The results from the present study show that networking microcredit funds and forming the Rural Women's Agricultural Activities Development Support Fund are successful in financially empowering rural women. Prioritizing the impact of networking components on increasing the income of women members of support funds in Urmia County based on both elasticity and marginal effects criteria showed that the impact of psychological, monitoring, and educational-promotional factors is greater than that of other components, and political and legal factors have the least impact. Therefore, it is suggested to support the financial and economic empowerment of rural and nomadic women by improving the three aforementioned factors. This can be achieved through providing educational and promotional services, offering business skills classes, and providing micro and interest-free credits to address the liquidity shortage of rural and nomadic women entrepreneurs.

Keywords: Income, Rural and Nomadic Women, Networking, Microfinance Fund, Logit Model.

Author Contributions

The level of participation of the authors in this article is equal.

Data Availability Statement

Data will be available upon request.

Acknowledgements

The authors express their gratitude to all participants in the present study.

Ethical considerations

The authors adhered to ethical principles in conducting and publishing this research, and all authors approve this statement.

Funding

This research received no specific grant from any public, commercial, or nonprofit funding agency.

Conflict of interest

The authors declare that there is no conflict of interest.

نقش شبکه‌سازی صندوق‌های حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی در بهبود سطح درآمدی

زنان کارآفرین روستایی و عشایری شهرستان ارومیه

سروش فخریان کاشانی^۱ | عذرا جوان‌بخت^۲ | صدیقه هاشمی بناب^۳

۱. گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. رایانامه: soroushfakharian@yahoo.com
۲. نویسنده مسئول، گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. رایانامه: o.javanbakht@urmia.ac.ir
۳. گروه اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران. رایانامه: s.hashemibonab@urmia.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۶

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۴/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۱/۳۰

کلیدواژه‌ها:

درآمد،

زنان روستایی و عشایری،

شبکه‌سازی،

صندوق اعتبارات خرد،

الگوی لاجیت.

هدف: مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش شبکه‌سازی صندوق‌های حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی در بهبود سطح درآمدی زنان کارآفرین روستایی و عشایری در شهرستان ارومیه انجام شده است.

روش پژوهش: جامعه آماری پژوهش، زنان روستایی و عشایری عضو صندوق اعتبارات خرد در شهرستان ارومیه هستند که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان، ۱۸۲ نفر از آنان به عنوان نمونه مورد مطالعه انتخاب شدند. اطلاعات مورد نیاز با ابزار پرسشنامه با روش نمونه‌گیری تصادفی به‌دست آمد. برای دستیابی به هدف مطالعه، با توجه به ماهیت متغیر وابسته که متغیری دومقداری (یک برای درآمدهای بالاتر و صفر برای درآمدهای پایین‌تر از متوسط درآمد نمونه انتخابی) تعریف شده است، از الگوی لاجیت بهره گرفته شد. متغیرهای مستقل الگو شامل عوامل اجتماعی، آموزشی-ترویجی، سازمانی، فراسازمانی، روان‌شناختی، زیرساختی و حمایتی، سیاستی-قانونی و پایشی، به عنوان مؤلفه‌های شبکه‌سازی مطرح می‌شوند. درنهایت، پس از برآورد الگوی لاجیت با استفاده از نرم‌افزار EVIWES اثرات نهایی و کشش‌های هر یک از متغیرهای مستقل با استفاده از ضرایب برآوردی الگو، محاسبه شد. **یافته‌ها:** نتایج به‌دست آمده از برآورد الگوی لاجیت، نشان داد که متغیرهای عوامل آموزشی-ترویجی، پایشی، زیرساختی و حمایتی، سازمانی، سیاستی-قانونی، روان‌شناختی و فراسازمانی به عنوان مؤلفه‌های شبکه‌سازی، دارای تاثیر معنادار و مثبت بر سطح درآمدی زنان عضو صندوق‌های حمایتی هستند و عوامل اجتماعی دارای تاثیر معناداری نیستند؛ به طوری که بر اساس کشش‌های محاسبه شده، با بهبود یک درصدی هر یک از عوامل مذکور، درآمد زنان عضو صندوق به ترتیب به احتمال ۰/۸۴، ۰/۹، ۰/۷۵، ۰/۶۶، ۰/۴۳، ۰/۹۲ و ۰/۵۰ درصد افزایش می‌یابد. همچنین، اثرات نهایی نشان داد که با بهبود یک واحدی عوامل مذکور، به ترتیب به احتمال ۰/۵۲، ۰/۶۳، ۰/۴۴، ۰/۳۱، ۰/۲۷، ۰/۵۰ و ۰/۳۹ درصد، درآمد زنان روستایی و عشایری افزایش می‌یابد.

نتیجه‌گیری: الویت‌بندی تاثیر مؤلفه‌های شبکه‌سازی بر افزایش درآمد زنان عضو صندوق‌های حمایتی در شهرستان ارومیه بر اساس هر دو معیار کشش و اثرات نهایی نشان داد که تاثیر عوامل روان‌شناختی، پایشی و آموزشی-ترویجی، بیش از سایر مؤلفه‌هاست و عوامل سیاستی و قانونی دارای کمترین تاثیر هستند. بنابراین، تلاش برای بهبود سه عامل مذکور از راه ارائه خدمات آموزشی و ترویجی و برگزاری کلاس‌های مهارتی کسب‌وکار می‌تواند در توانمندسازی مالی و اقتصادی زنان روستایی و عشایری مؤثر واقع گردد.

استناد: فخریان کاشانی، سروش؛ جوان‌بخت، عذرا؛ و هاشمی بناب، صدیقه (۱۴۰۴). نقش شبکه‌سازی صندوق‌های حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی در بهبود

سطح درآمدی زنان کارآفرین روستایی و عشایری شهرستان ارومیه. ۱۴ (۵۴)، ۱۷-۳۸. <http://doi.org/10.66224/serd.14.54.3>

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه خوارزمی

مقدمه

توانمندسازی در بستر توسعه مطرح می‌شود و یکی از نظریات اساسی، به طور خاص، در ارتباط با توانمندسازی زنان بیان می‌شود (وهر و احمد^۱، ۲۰۱۴، سینگ^۲، ۲۰۱۸). وجود منابع اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در توانمندسازی زنان ضروری هستند و بدون توانایی در تشخیص و استفاده از این منابع، توانمندسازی رخ نمی‌دهد (سل و مینوت^۳، ۲۰۱۸). به طور کلی، دانشمندان برای توانمندسازی زنان روستایی ابعاد مختلفی را در نظر می‌گیرند که عبارتند از: عوامل اقتصادی (شامل کسب یا افزایش درآمد، توانایی بازپرداخت وام و ...)، عوامل اجتماعی (شامل آزادی زنان برای مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی)، عوامل خانوادگی (شامل قدرت تصمیم‌گیری در مورد امور مختلف خانواده)، عوامل سیاسی (شامل شرکت در انتخابات و مناسبت‌های سیاسی)، عوامل قانونی (شامل آگاهی از حقوق شهروندی) و عوامل روان‌شناختی (شامل عزت نفس، خودکارآمدی و ..) (قنبری و انصاری، ۱۳۹۴). از بین تمام عوامل مذکور، اعتبارات خرد به عنوان اثربخش‌ترین عامل برای مبارزه با فقر و گرسنگی و افزایش توانمندی زنان در سطح جهان شناخته شده است (اختر^۴، ۲۰۱۸؛ احمدپور، عبدی ترکامی و سلطانی، ۱۳۹۳). با توجه به سطح توسعه اقتصادی، زنان نقش اساسی را در کشاورزی و توسعه روستایی در بیشتر کشورهای منطقه آسیا-اقیانوسیه ایفا می‌کنند. اما محدودیت‌های متعددی علیه نقش مؤثر زنان در توسعه جوامعی که تحت تأثیر سنت‌ها و عقاید هستند اعمال می‌شود. بیش از دو دهه است که بحث‌های مربوط به شیوه اثرگذاری زنان در طرح‌های توسعه، در سطح بین‌المللی اهمیت یافته و مطالب مختلفی در ارتباط با آن به رشته تحریر درآمده است.

توسعه و عمران روستایی در چند دهه اخیر همواره یکی از دغدغه‌های اصلی در راستای توسعه ایران و اکثر کشورهای در حال توسعه بوده است. با گذشت بیش از نیم قرن تجربه توسعه و توسعه روستایی در کشورهای در حال توسعه، مسائل و مشکلات زیادی در روند توسعه مناطق روستایی وجود دارد که ضرورت تبیین الگوی مناسب برای توسعه مناطق روستایی جهان و بازنگری و تأملی عمیق در مبانی، مفاهیم و روش‌های به کار رفته در توسعه روستایی را به وجود آورده است. متخصصین توسعه، دستاورد نهایی توسعه را رها شدن انسان‌ها از چنگال فقر غذایی، فقر علمی، فقر فرهنگی، فقر سیاسی و فقر زیست محیطی می‌دانند. با توجه به این مهم، جامعه‌ای را نمی‌توان یافت که در تکاپوی دستیابی به توسعه و بعد فراگیرتر آن، یعنی توسعه پایدار نباشد. در رسیدن به توسعه پایدار روستایی عوامل متعددی تأثیرگذار هستند که یکی از مهمترین این عوامل، توسعه اقتصادی می‌باشد (مول، تاونسند و ژورین^۵، ۲۰۱۷). امروزه نقش زنان در توسعه روستایی و کشاورزی بر کسی پوشیده نیست (یزدان‌پناه و همکاران، ۱۳۹۵؛ قنبری و انصاری، ۱۳۹۴؛ صرامی فروشانی، فرهادیان و فمی، ۲۰۱۴؛ احمدپور، علیزاده و مؤمنی هلالی، ۱۳۹۳). همچنین حضور گسترده زنان در عرصه اجتماع و نقش مؤثر آنان در جامعه انکارپذیر نیست. زنان، تولیدکنندگان و تبدیل‌کنندگان محصولات کشاورزی در نظام اقتصادی و مدیران داخلی خانواده‌های خود هستند. بر اساس آمار جهانی، زنان مسئولیت ۶۰ تا ۸۰ درصد فعالیت‌های جهانی را بر عهده دارند و ۵۰ درصد غذا را تولید می‌کنند؛ علیرغم نقش بزرگی که ایفا می‌کنند، از مزایای اقتصادی محدودی برخوردار بوده و به منابع تولیدی چندانی دسترسی ندارند (عنابستانی، صادقلو و مرادی، ۱۳۹۷). به‌طوریکه، متأسفانه در سطح جهانی، زنان بیش از مردان فقیر هستند و از مردمی که در کشورهای در حال توسعه در خط فقر زندگی می‌کنند، تقریباً ۷۰ درصد آنان زنان هستند (فوفانا و همکاران^۶، ۲۰۱۵). لذا، تأمین مالی زنان در قالب اعتبارات خرد و کلان می‌تواند به تسریع فرآیند توسعه روستایی، بخصوص در کشورهای در حال توسعه، کمک شایان توجهی بنماید.

1. Weber and Ahmad

2. Singh

3. Sell and Minot

4. Akhter

5. Moll, Townsend & Zhorin,

6. Fofana, Antonides, Niehof & Ophem

در ایران، صندوق مشارکت زنان روستایی، یکی از نهادهایی است که از سال ۱۳۷۶ اقدام به پرداخت اعتبارات خرد کرده است (قدیری معصوم و احمدی، ۱۳۹۴). این صندوق با بهره‌گیری از تجربه گرامین بانک بنگلادش توسط دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی طرح و اجرا شد. این طرح، در سال ۱۳۸۰ در چهار روستا به صورت آزمایشی اجرا شد. سپس ۱۷ صندوق دیگر در روستاهای استان هرمزگان، چهارمحال و بختیاری، آذربایجان غربی، مازندران و خراسان در سال ۱۳۸۰ تشکیل شدند. در حال حاضر بیش از ۳۷۳۴ صندوق در استان‌های مختلف کشور، با بیش از ۱۰ هزار نفر عضو مشغول فعالیت و ارائه خدمات مالی به زنان روستایی هستند (دفتر توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی و عشایری، ۱۴۰۰). هدف اصلی این صندوق‌ها، توسعه منابع انسانی و تشکیل نهادهای اجتماعی برای زنان، با هدف ایجاد و تقویت سرمایه اجتماعی در جوامع روستایی با محوریت اعتبار و پس انداز است (دفتر توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی و عشایری، ۱۳۹۰). یکی از راهکارهای توسعه این صندوق جهت حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری و کارآفرینی زنان در بخش کشاورزی، اقدام به ساماندهی یا شبکه‌سازی صندوق‌های خرد در سطح یک شهرستان و تشکیل صندوق حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی و عشایری می‌باشد. علیرغم جایگاه و نقش اساسی بخش کشاورزی در اقتصاد ایران، سهم سرمایه‌گذاری این بخش از کل سرمایه‌گذاری‌های کشور، حدود ۵ درصد است؛ یکی از دلایل پایین بودن میزان رشد سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی در قیاس با سایر بخش‌ها، ضعف زیر ساخت‌های مالی - اعتباری با حضور و مشارکت کشاورزان و تولیدکنندگان می‌باشد. لذا، در راستای ساماندهی نظام تأمین مالی، اعتباری و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، تشکیل صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی با محوریت و مشارکت تولیدکنندگان بخش کشاورزی در دستور کار وزارت جهاد کشاورزی قرار گرفت (بهبزادنسب، ۱۴۰۰).

مرکز آمار ایران در سال ۱۴۰۰، کل جمعیت ایران را ۸۵ میلیون نفر گزارش کرده است که ۴۲ میلیون نفر آن، زنان هستند و در استان آذربایجان غربی از ۳،۵ میلیون نفر ۱،۷ میلیون زن می‌باشند که از این تعداد ۵۳۰ هزار نفر در مناطق روستایی و عشایری زندگی می‌کند. همچنین نرخ مشارکت اقتصادی زنان در کشور ۱۶ درصد است که این مقدار در استان آذربایجان غربی ۱۸،۳ درصد می‌باشد. این نرخ در سال ۱۳۹۶ برای کل کشور ۱۵،۲ درصد بود که برای استان آذربایجان غربی ۱۵ درصد بوده است که نشان‌گر افزایش سهم زنان در فعالیت‌های اقتصادی است (درگاه مرکز آمار ایران، ۱۴۰۱). از طرفی نیز، بر اساس سرشماری سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران، طی یک دهه، تعداد خانوارهای دارای سرپرست زن تقریباً ۴ درصد رشد کرده است. همچنین تجربه جهانی عملکرد اعتبارات خرد در کشورهای در حال توسعه نشان دهنده نیاز میرم اقشار ضعیف جامعه به تقویت منابع مالی جهت رشد فعالیت‌های تولیدی و درآمدزایی آن‌ها می‌باشد. آن‌ها به تسهیلاتی هرچند ناچیز و کوچک در چهارچوب کمک‌های اعتباری و یا جنسی، به شدت نیازمندند. در این راستا، دولت‌های کشورهای در حال توسعه، به دنبال گسترش فضاهای بهره‌برداری از طرح‌های پس‌انداز و اعتبار برای تهی‌دستان از طریق ترغیب و تقویت سازمان‌های غیردولتی و همچنین توانمندسازی جوامع محلی در روستاهای دور افتاده می‌باشند. تجربه نشان داده است تا زمانی که جوامع محلی توانمندی لازم را در خصوص مفاهیمی از قبیل راه‌های دسترسی به اعتبارات، ارزش اعتباری، بازپرداخت، پس‌انداز جمعی، طراحی پروژه‌های تولیدی، مشارکت، سود و زیان و دیر کرد و... کسب نکنند، احتمال موفقیت طرح‌های اعتباری بسیار ضعیف می‌باشد. علاوه بر این، روش‌های اجرای طرح‌های اعتباری خرد به شدت از فرهنگ بومی و همچنین جغرافیای انسانی و اقتصادی منطقه تأثیر می‌پذیرد. آنچه که دولت‌ها نباید به فراموشی بسپارند، آن است که طرح‌های اعتباری طوری تنظیم نگردند که موجب بروز توقعات نابجا و یا ایجاد وابستگی‌های جدید در میان اقشار محروم گردد. به موازات چنین تدابیری، لازم است در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با پس‌انداز و تسهیلات اعتباری، مشارکت جامعه محلی، مدنظر مجریان طرح قرار گیرد (گلکارفرد، رضائی مقدم و فاطمی، ۱۳۹۸).

با بالا رفتن هزینه‌های زندگی، علاوه بر برخی از زنان روستایی که خانوارهایی را به طور مستقیم سرپرستی می‌کنند سایر زنان روستایی به طور غیرمستقیم، با درآمد حاصل از اشتغال‌های خرد و خانگی، بخشی از بار اقتصادی خانوار خود را به دوش می‌کشند. لذا با توجه به تلاش‌های فراوان و کلیه اقداماتی که از سوی دست‌اندرکاران توسعه زنان روستایی و به ویژه دفتر توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی و عشایری طی سال‌های اخیر در کشور به عمل آمده است، ایجاد و فعالیت

صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی با چالش‌ها، مشکلات کارکردی متعددی روبرو می‌باشد. از جمله مشکلات موجود که به عنوان عوامل بازدارنده توسعه صندوق خرد زنان روستایی به شمار می‌رود می‌توان به مسائل موضوعی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اشاره نمود. اگر چه در این راستا توفیقات و نکات مثبت کارکردی نیز به عنوان عوامل پیش برنده، ایفای نقش بسزایی می‌کنند. لذا از مهمترین مراحل اجرای موفق هر طرح بررسی و شناسایی نقاط ضعف و قوت آن می‌باشد که با شناخت عوامل پیش برنده و بازدارنده تمهیدات لازم توسط صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران این امر در جهت توسعه کارآمد صندوق‌ها در دستور کار قرار گیرد. به همین منظور پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش شبکه‌سازی در افزایش درآمد زنان کارآفرین روستایی در شهرستان ارومیه انجام می‌شود، تا نتایج آن بتواند در جهت تدوین سیاست‌گذاری و دستورالعمل‌های اجرایی در استان‌های کشور به کار گرفته شود.

۱. تشکیل صندوق‌های اعتبارات خرد

صندوق‌های اعتبار خرد با هدف تأمین خدمات مالی به ویژه اعتبارات برای افراد فقیر و حذف فقر ایجاد شدند (دونو آدوستو و سیلوستر^۱، ۲۰۱۶). ارائه اعتبارات خرد به کشاورزان کوچک از اواسط قرن نوزدهم میلادی با ایجاد شرکت‌های تعاونی اعتبار از سوی فردریک رافایزن در آلمان آغاز شده و در اوایل سده بیستم در برخی کشورهای در حال توسعه مانند هندوستان گسترش زیادی یافته است (احمدپور، عبدی و سلطانی، ۱۳۹۳)، ولی این جنبش در دهه ۱۹۷۰ و با حضور سازمان‌هایی همانند بانک گرامین در بنگلادش و فعالیت افرادی همچون محمد یوناس به طور جدی مطرح شدند (دونو آدوستو و سیلوستر، ۲۰۱۶). در اهمیت ایجاد این صندوق‌ها می‌توان گفت که در سال ۲۰۰۶ جایزه نوبل به محمد یوناس داده شد (آگاروال، گودل و سلک^۲، ۲۰۱۵). از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۱، سهم وام صندوق‌ها در کشورهای در حال توسعه تا حدود ۱۷۰۰٪ افزایش داشته است و حدوداً تعداد وام‌گیرندگان فعال این موسسات ۴۰٪ رشد یافته است. صندوق‌های توسعه اعتبارات خرد در جنوب آسیا نسبت به دیگر نواحی کشورهای فقیر آفریقا و آمریکای لاتین بیشتر مطرح هستند (دونو آدوستو و سیلوستر، ۲۰۱۶). صندوق‌های اعتبارات خرد به عنوان مهم‌ترین نوآوری جهانی شناخته شده‌اند، چرا که دسترسی فقراء را به منابع مالی سبب می‌شوند و سهم زیادی را در توسعه اقتصادی دارند. ایجاد صندوق اعتبارات خرد، مکانیزمی برای بسیج مالی و اعطای وام‌های کوچک بدون وثیقه به مردم، به منظور راه‌اندازی فعالیت‌های درآمدزای پایدار است. همچنین، این مکانیزم انگیزه جامعه محلی به ویژه زنان و گروه‌های آسیب‌پذیر را برای تداوم مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی، تقویت می‌نماید. صندوق‌های اعتبارات خرد شبیه به بانک‌ها و واسطه‌گران مالی قدیمی عمل می‌کنند. به عبارت دیگر، اعتبارات را بین دهنده و گیرنده مبادله می‌کنند. اما برخلاف بانک‌ها، اعتبارات به میزان سپرده مشتری بستگی ندارد. برای مثال، اعتبارات خرد در برگیرنده وام‌های کوچک به فقراء می‌شود که با استناد بر شبکه‌های اجتماعی و بازپرداخت‌های متوالی و زود هنگام جهت جلوگیری از هر گونه خطا و همراه با ارزیابی مداوم است. به عبارت دیگر، این موسسات هدف دوگانه کمک به فقرا و پایداری عملکرد مالی را دنبال می‌کنند (آگاروال، گودل و سلک، ۲۰۱۵).

بعد از سال‌های اولیه موفقیت صندوق‌های اعتبار خرد، این باور ایجاد شده که اعتبارات خرد در قیاس با بانک‌ها نسبت به تهدیدات و خطرات مالی انعطاف‌پذیرتر هستند. به عبارت بهتر، صندوق‌های اعتبارات خرد به عنوان یکی از مهمترین شیوه‌های کاهش فقر، به ویژه در کشورهای در حال توسعه شناخته شده است. نارضایتی بخش بانکی رسمی در توجه به کاهش فقر در مناطق روستایی، سبب تشویق کشورهای در حال توسعه به کاربرد رهیافت صندوق‌های اعتبارات خرد جهت کاهش فقر در این مناطق شده است (هانداياتی^۳، ۲۰۱۵).

1. Donou-Adonsou & Sylwester

2. Aggarwal, Goodell & Selleck

3. Handyati

اعتبارات خرد، یکی از مباحث عمده در اقتصاد نئولیبرال است که پس از تغییرات نظری در تئوری‌های اقتصادی و دیدگاه‌های توسعه به عنوان یک محرک اقتصادی برای کشورهای در حال توسعه و کشورهایی که با مشکل تورم و بیکاری فزاینده روبرو هستند و در آنها توزیع ثروت و درآمد چندان عادلانه نیست، به عنوان کلید حل معما در نظر گرفته شده است (عمادی، ۱۳۸۴). به طور کلی می‌توان بیان نمود که توانمندسازی و رفع فقر از طریق به جریان انداختن سرمایه و ایجاد فرصت اشتغال، تقویت ثروت اجتماعی و تأکید بر چرخه تولید از اصلی‌ترین اهداف برنامه اعتبارات خرد می‌باشد. در این رهیافت، توانمندسازی فقرا از طریق تأمین بستر لازم و تسهیل شرایط اقتصادی و اجتماعی اصلی‌ترین چالش بوده و روش‌ها و راهکارها نیز بر همین روال تدوین می‌شود. اولویت اصلی در این رهیافت بر فقرای روستایی به خصوص زنان روستایی است، زنانی که در فرآیند فقر و فقرزدایی بیشترین تأثیرگذاری را بر سرنوشت خود و خانواده دارند و اصلی‌ترین منابع تأمین سرمایه و پس‌اندازهای خرد موجود در جوامع روستایی هستند (علاءالدینی و موسوی، ۱۳۸۱).

۲. بررسی وضعیت صندوق‌های اعتبارات خرد در استان آذربایجان غربی

نتایج بررسی‌های انجام گرفته، نشان می‌دهد که در کل کشور در سال ۱۴۰۰، ۳۷۳۴ صندوق اعتبار وجود داشت که از این تعداد، در حدود ۴/۳ درصد یعنی ۱۶۲ صندوق در استان آذربایجان غربی می‌باشد. در جدول (۱) تعداد اعضا و صندوق در سال‌های مختلف برای استان آذربایجان غربی نشان داده شده است. چنانچه در این جدول نیز مشاهده می‌گردد، بیشترین تعداد صندوق، ۶۸ عدد، مربوط به سال ۱۳۹۸ می‌باشد.

جدول ۱. تعداد صندوق‌ها و اعضای آنها طی سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۰ در استان آذربایجان غربی

سال	تعداد صندوق	تعداد اعضا
۱۳۸۵	۱۰	۶۰
۱۳۸۶	۱۰	۲۵
۱۳۸۷	۱۴	۱۳۷
۱۳۸۸	۳۳	۲۶۵
۱۳۸۹	۷	۷۵
۱۳۹۰	۴۹	۶۷۳
۱۳۹۱	۱۴	۱۱۶
۱۳۹۲	۳۴	۳۱۵
۱۳۹۳	۳	۴۵
۱۳۹۴	۲۶	۴۱۱
۱۳۹۵	۳۶	۵۵۹
۱۳۹۶	۱۱	۹۳
۱۳۹۷	۱۹	۲۱۱
۱۳۹۸	۶۸	۶۵۶
۱۳۹۹	۱۸	۲۴۶
۱۴۰۰	۳۱	۲۶۸

منبع: دفتر توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی و عشایری، ۱۴۰۱

صندوق حمایت از توسعه فعالیتهای کشاورزی زنان روستایی خیرالنساء شهرستان ارومیه در ۱۳۹۰/۷/۱۷ با سرمایه اولیه ۱,۰۶۶,۳۸۰,۰۰۰ ریال، با تعداد اعضاء ۳۸۴ نفر و با عضویت ۱۴ صندوق اعتباری خرد تأسیس شد. در حال حاضر، میزان سرمایه این صندوق ۲۹,۰۷۳,۷۴۰,۰۰۰ ریال، با ۱۷۰۰ نفر عضو و تعداد ۴۶ صندوق اعتباری خرد می‌باشد. در پی انجام شبکه‌سازی صندوق‌های اعتباری خرد در شهرستان ارومیه، این سؤال پیش می‌آید که این فرآیند چه تأثیری بر بهبود و افزایش سطح درآمدی زنان کارآفرین روستایی در این شهرستان داشته است؟ لذا، مطالعه حاضر با هدف پاسخگویی به این سؤال مهم انجام یافته است

پیشینه پژوهش

۱. پیشینه نظری

۱-۱. اعتبارات خرد

اعتبارات خرد در کاهش فقر، به ویژه به دو دلیل اهمیت دارند، یکی آنکه معمولاً اعتبارات بانکی به خصوص در کشورهای در حال توسعه به دلایل مختلف نصیب افراد فقیر نمی‌شود و دیگر آن که عواملی مثل وجود قدرت‌های انحصاری و یا بالا بودن نرخ بهره مانع دسترسی قشر فقیر جامعه به منابع مالی غیررسمی شده است (طالب و نجفی اصل، ۱۳۸۶). نظام اعتبارات خرد به عنوان یکی از راهکارهای مطرح شده در دهه‌های اخیر، به منظور تسریع فرآیند سرمایه‌گذاری و تقویت بنیادهای مالی و پس‌انداز در مناطق روستایی و نهایتاً توانمندسازی جوامع روستایی و فقرزدایی از طریق ارتقا بهره‌وری با تأکید بر به کارگیری اعتبارات خرد بوده است. رویکرد توانمندسازی برای زنان روستایی ایران با راهبرد اعتبارات خرد و با ایجاد و تشکیل تعاونی‌های خوداشتغال محلی زنان، صندوق‌های تأمین اعتبار و آموزش و ترویج برای تغییر فرهنگ، قابل پیاده کردن است. اعطای اعتبارات خرد موجب توانمندسازی زنان عضو نسبت به زنان غیرعضو از طریق افزایش درآمد و اعتماد به نفس در نواحی روستایی و دهستان لکستان شهرستان سلماس گردید. همچنین در بالا بردن میزان مشارکت و افزایش میزان کارایی زنان، تغییر نگرش مردان نسبت به توانایی زنان و گاهی، تشویق آن‌ها از طریق کمک تأثیرگذار بوده است. نتایج تحقیقات انجام شده در خصوص تأثیر صندوق‌های اعتبارات خرد بر توانمندی زنان روستایی نشان داد که بین زنان عضو و غیر عضو صندوق اعتبارات خرد از لحاظ توانمندی اقتصادی، اجتماعی و خانوادگی، تفاوت معنی داری وجود دارد. همچنین اعضای صندوق‌های اعتبارات خرد با داشتن درآمد و پس‌انداز مستقل، دسترسی به منابع و تسهیلات، قدرت باز پرداخت وام و ... از زنان غیر عضو که اکثراً دسترسی به تسهیلات (اعم از بانکی و غیر بانکی) و نیز پس‌انداز و درآمدی ندارند، توانمندتر بوده‌اند. از طرفی توانمندسازی خانوادگی زنان عضو صندوق اعتبارات خرد با داشتن قدرت تصمیم‌گیری بیشتر در مورد مسائل مختلفی همچون تحصیل، اشتغال، ازدواج و ... نسبت به زنان غیر عضو بالاتر بوده است (بریمانی، نیک‌منش و خداوردی‌لو، ۱۳۹۱). شایان ذکر است که صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بهداشتی در زندگی زنان روستایی تأثیر مثبت داشته است. چالش‌های پیش روی زنان کارآفرین در نیجریه نشان داده است که زنان کارآفرین از فرصت‌های برابر با مردان همتای خود برخوردار نیستند (نواچوکو و همکاران، ۲۰۲۱). لذا برای توانمندسازی زنان دو رهیافت عمده کارآفرینی و حمایتی ارائه شده است:

رهیافت کارآفرینی: در این رهیافت، دسترسی به اعتبار برای زنان دارای توان کارآفرینی امکان‌پذیر می‌شود. ایجاد اشتغال برای خود یا فرصت‌های شغلی برای دیگران و نیز درآمدزایی از اهداف این رهیافت است.

رهیافت حمایتی: در این رهیافت که سازمان ملل آن را مطرح کرده است، دسترسی به اعتبار لزوماً به معنای کار مولد نیست و امکان دسترسی زنان به اعتبار با هدف کاهش فقر و تأمین حداقل‌ها در حدی فراهم می‌شود که زنان فقیر توان بازپرداخت آن را داشته باشند (دیپیم و وهابی، ۱۳۸۲).

اثرات اعطاء وام به زنان روستایی، به شکل افزایش رفاه، کارایی، برابری و توانمندی قابل مشاهده می‌باشد. شبکه خرد وام دهی می‌تواند به افزایش توانمندی‌های روانی و اجتماعی زنان عضو نسبت به زنان غیر عضو کمک نماید. دسترسی زنان به اعتبارات، منجر به افزایش سطح درآمد آنان، دسترسی به شبکه‌های اطلاعات و بازار، ارتقاء جایگاه زنان در مشارکت اقتصادی خانواده، افزایش مشارکت آن‌ها در تصمیم‌گیری در مورد هزینه‌های خانوار و بهبود دیدگاه عمومی زنان در مورد نقش زن در خانواده و جامعه می‌گردد (رحمانی و همکاران، ۱۳۸۷) و به این ترتیب مشارکت آن‌ها در تصمیم‌گیری در نهادهای اجتماعی-سیاسی و حتی در خانواده ارتباط مستقیمی با مشارکت آنان در امور اقتصادی دارد. کمبود سرمایه و نبود مهارت‌های کارآفرینی در نتیجه عدم آموزش‌های مرتبط، از جمله موانع اساسی توسعه کارآفرینی زنان محسوب می‌شود.

۱-۲. مفهوم شبکه‌سازی

برای راه‌اندازی برنامه تأمین مالی خرد در وزارت جهادکشاورزی، دفتر امور زنان روستایی و عشایری و مؤسسه تحقیقات روستایی وقت، پس از بررسی تجربیات اعتبارات خرد در سایر کشورها اقدام به اجرای این پروژه با دو الگوی مختلف در استان کرمانشاه و

¹. Nwachukwu, Fadeyi, Paul & Minh Vu

مازندران کرد. پس از بررسی نتایج دو الگو و موفقیت‌های مدل مازندران، از سال ۱۳۷۹ این الگو را تحت عنوان صندوق‌های اعتبارات خرد به صورت ملی اجرا نمودند. این الگو مبتنی بر مشارکت مردم و پس‌انداز اعضا می‌باشد. ضمانت‌ها به صورت زنجیره‌ای و در قالب گروه‌های شغلی انجام می‌شود. صندوق، توسط هیات مدیره که خود، از بین اعضا و توسط آن‌ها انتخاب می‌شوند، اداره می‌گردد. اعضای هیات مدیره حقوقی دریافت نمی‌کنند و در چارچوب مسئولیت اجتماعی و با هدف ارتقای سطح زندگی خود و سایر روستاییان به طور داوطلبانه مشغول به کار هستند.

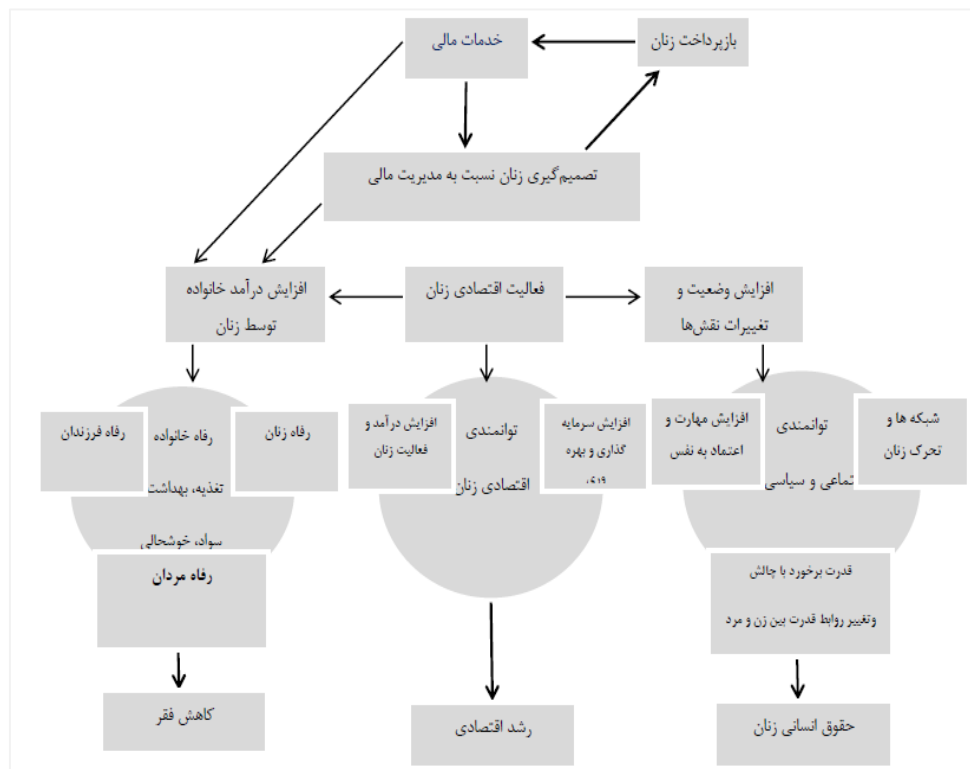
با توجه به اندک بودن سرمایه مردم، در سال‌های اول تأسیس صندوق‌ها، وجهی حدود ۲ میلیون تومان به عنوان افزایش سرمایه از سوی دولت به صندوق‌ها واریز می‌شد. این وجه از سال‌های ۱۳۸۰ قطع شد و سرمایه صندوق‌ها تنها از محل پس‌انداز اعضا تأمین می‌شد. با توجه به توانمندی اعضا و مطالبات آن‌ها برای انجام کارهای بزرگتر، پس‌انداز افراد پاسخگو نبود. لذا از سال ۱۳۹۵ با انعقاد تفاهم‌نامه همکاری بین دفتر و صندوق کارآفرینی امید مقرر شد، کلیه صندوق‌هایی که تشکیل می‌شوند از ۱۵ تا ۴۰ میلیون تومان وام از صندوق دریافت نمایند. این امر هم موجب توسعه کمی صندوق‌ها شد و هم انگیزه کار و فعالیت را در بین اعضا بیشتر کرد. مهمترین ویژگی این الگو تأکید بر فرایند آموزش و توانمندسازی است. در شش ماهه اول اعضا با مباحث مشارکتی، کارگروهی و مدیریت محلی آشنا می‌شوند. پس از آن و زمانی که امکان دریافت تسهیلات برای آنها فراهم می‌شود از آموزش‌های مهارتی متناسب با امکانات خود بهره‌مند می‌شوند تا بتوانند کسب و کاری راه‌اندازی کنند و با درآمد آن، اقساط وام را بپردازند.

در حال حاضر با توجه به سیاست دفتر امور زنان در زمینه ظرفیت‌سازی، نهادسازی و توسعه اشتغال و کارآفرینی، صندوق‌های خرد در بخش نهادسازی قرار دارند. بنابراین برای تشکیل صندوق‌ها، حضور تسهیل‌گر بومی الزامی است. از این رو قبل از تشکیل صندوق، طرح تسهیلگران توسعه روستایی و عشایری اجرا می‌شود، سپس با کمک تسهیلگر مراحل اجرایی صندوق‌ها پیش می‌رود. وجود تسهیلگر روند اعتمادسازی را سرعت می‌بخشد و به پیشبرد برنامه‌ها کمک می‌کند. پس از تشکیل صندوق‌ها نیز، طرح کارآفرینی و توسعه کسب و کار اجرا می‌شود. به این ترتیب، اعضای صندوق با مفاهیم مختلف بازار و ابعاد آن آشنا می‌شوند، خلاقیت و نوآوری را فرا می‌گیرند تا بتوانند کسب و کارهای خود را توسعه دهند و پایدار نمایند. اهداف شبکه‌سازی صندوق‌های اعتبارات خرد عبارتند از:

- توسعه ظرفیت‌های اقتصادی - اجتماعی زنان روستایی و عشایری برای حضور مؤثرتر آن‌ها در برنامه‌های توسعه کشاورزی و روستایی
- افزایش سرمایه صندوق‌های خرد برای انجام کارهای بزرگتر.
- فراهم کردن زمینه رشد و شکوفایی ایده‌های کارآفرینی زنان روستایی و عشایری.
- حمایت از تشکلهای محلی و توسعه فعالیت‌های اقتصادی و حمایت از فرصت‌های شغلی.
- برقراری ارتباط بین صندوق‌های خرد در سطوح مختلف.
- فراهم کردن شرایط هم‌افزایی بین این صندوق‌ها.
- فراهم کردن شرایط پایداری فعالیت‌های صندوق‌های خرد.
- نظارت بر عملکرد و فعالیت صندوق‌های خرد و در نتیجه کاهش نقش تصدی‌گری دولت و زمینه‌سازی برای تحقق اصل ۴۴ قانون اساسی.
- دسترسی بیشتر و وسیع‌تر به بازار و توسعه آن.
- افزایش درآمد تولیدکنندگان خرد.

هسته اولیه ساختار شبکه را صندوق‌های خرد تشکیل می‌دهد. البته پیش‌زمینه تشکیل صندوق‌های خرد، اجرای طرح تسهیلگران است و وجود تسهیلگر (نماینده منتخب مردم روستا) شرط لازم برای ایجاد صندوق می‌باشد. بنابراین در تعریف ساختار شبکه از پایین‌ترین سطح، می‌توان گفت این ساختار با انتخاب تسهیلگر و تشکیل صندوق‌های خرد شکل می‌گیرد. در واقع صندوق‌ها مبنای تشکیل شبکه فعالیت‌های زنان محسوب می‌شوند و کلیه فعالیت‌ها و پروژه‌ها در ظرف صندوق‌ها قابل انجام است. اگر چه

راه توسعه کیفی شبکه با ارائه انواع خدمات فنی و آموزشی- ترویجی باز است. در مطالعه نوروود^۱ (۲۰۱۴) به بررسی شبکه‌ای از عوامل و فرآیندهای توانمندسازی اقتصادی زنان با لحاظ شبکه‌سازی صندوق‌های اعتباری پرداخته شد که در شکل زیر ارائه شده است:

شکل ۱. فرآیند توانمندسازی اقتصادی زنان (منبع: نوروود، ۲۰۱۴)

۲. پیشینه تجربی

با توجه به اهمیت و نقش مؤثر صندوق‌های اعتبارات خرد در تأمین اعتبارات مورد نیاز روستائیان و به ویژه زنان روستایی، در داخل و خارج از کشور، مطالعات متعددی در زمینه نقش این صندوق‌ها در توانمندسازی زنان انجام شده است که در ادامه، به تعدادی از آنها اشاره می‌گردد.

کیانی و قنبری (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای با برآورد رگرسیون چندمتغیره و با استفاده از آزمون‌های مختلف نشان دادند که راه‌اندازی صندوق‌های اعتباری خرد در استان همدان، باعث رونق اشتغال می‌شود و به ماندگاری خانوارها در روستا کمک می‌کند. نتایج مطالعه قاسمی و یار احمدی (۱۴۰۱) حاکی از نقش مؤثر صندوق کارآفرینی امید در راه‌اندازی و توسعه کسب و کارهای خرد و بویژه فعالیت‌های خویش‌فرما از طریق تسهیل فرآیند دریافت وام، کاهش بوروکراسی اداری و برقراری تناسب بین مقدار وام اعطائی و سرمایه مورد نیاز جهت راه‌اندازی کسب و کار در نواحی روستایی شهرستان کاشمر می‌باشد. بهزادنسب (۱۴۰۰) با بررسی اهمیت و ظرفیت صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی در توسعه سرمایه‌گذاری کشاورزی ایران نشان داد که این صندوق‌ها دارای ظرفیت‌های مالی، نهادی و سرمایه اجتماعی گسترده‌ای هستند. در صورت شکوفا شدن این ظرفیت‌ها، صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی به بزرگترین و قدرتمندترین شبکه غیردولتی تأمین مالی و توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی ایران تبدیل خواهند شد. تحلیل اثرات صندوق کارآفرینی امید در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان خوی توسط ریاحی، جوان و شیخکانلوی میلان (۱۳۹۹) نشانگر تأثیرات زیاد این صندوق در توسعه اقتصادی روستاهای مورد مطالعه و سهم

^۱. Norwood

بالای آن در شاخص کاهش وابستگی اقتصادی به دیگران نسبت به سایر شاخص‌های اقتصادی می‌باشد. نتایج مطالعه قره‌خانی، مشایخ و حافظی (۱۳۹۸) نشان داد که بین اعتبارات صندوق‌های غیردولتی حمایت از توسعه بخش کشاورزی استان فارس با توسعه کشاورزی این استان و مؤلفه‌های آن رابطه معناداری وجود دارد.

ساهو، وارونا و سادرشان^۱ (۲۰۲۱) در تحقیقی به تأثیر اعتبارات خرد بر ایجاد اشتغال زنان در هند و تغییر معیشت زنان کارآفرین در آن کشور پرداختند. نتایج نشان دادند که حمایت مالی از طریق تسهیلات اعتبارات خرد، در تشویق فعالیت‌های کارآفرینی، خوداشتغالی زنان و توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی زنان تأثیرگذار است. ساینز- فرناندز و همکاران^۲ (۲۰۱۸) در تحقیق خود با بررسی توسعه بخش مالی و رشد مؤسسات اعتبارات خرد، برای ۷۹ کشور مختلف نشان دادند که در شرایط رشد منفی اقتصاد، توسعه بخش مالی تأثیر منفی بر فعالیت اعتبارات خرد می‌گذارد و در شرایطی که رشد اقتصادی بالا باشد، توسعه بخش مالی تأثیر مثبتی بر فعالیت اعتبارات خرد می‌گذارد. نتایج پژوهش اختر (۲۰۱۸) در بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد صندوق‌های اعتبارات خرد در بنگلادش بیانگر اینست که سیستم وام‌گیری، انگیزش کارکنان، سیستم مدیریتی مناسب، تکنیک‌های مدیریت ریسک مؤثر، چارچوب مقررات دولتی ارتباط معناداری با عملکرد صندوق‌های اعتبارات خرد داشتند. راشم و عبدالله^۳ (۲۰۱۸) در تحقیق خود در مصر، نشان دادند که از بین متغیرهای مورد بررسی، نرخ بهره، شرایط اقتصادی و سیاسی، فساد، تماس با مشتری، رقابت و تکنولوژی عوامل مهمی در موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد محسوب می‌شوند. همچنین فقدان استفاده از تکنولوژی و کم‌اهمیت جلوه دادن برنامه‌های ارتباط با مشتری چالش‌های اصلی در صندوق اعتبارات خرد در مصر محسوب می‌شوند.

مرور ادبیات مربوط به اعتبارات خرد نشان می‌دهد که مطالعات متعددی، صندوق‌های اعتباری را از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند. مرور این مطالعات در ایران و جهان، نشان می‌دهد که صندوق‌های اعتباری در ایجاد اشتغال، توسعه کسب و کارهای خرد، رشد تولید و سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و توسعه روستایی نقش مؤثری داشته‌اند. لذا، در مطالعه حاضر، به بررسی نقش شبکه‌سازی صندوق‌های حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی در بهبود سطح درآمدی زنان کارآفرین روستایی و عشایری در شهرستان ارومیه پرداخته شده است. با توجه به بررسی‌های انجام شده، تا کنون مطالعه‌ای در این خصوص، در شهرستان ارومیه انجام نشده است. نتایج این مطالعه می‌تواند جهت سیاست‌گذاری و بهبود شرایط صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی در وزارت و سازمان‌های جهادکشاورزی و همچنین در توسعه و ترویج صندوق‌های حمایت از توسعه فعالیت‌های زنان روستایی و عشایری مورد استفاده قرار گیرد.

۳. مدل مفهومی

با مروری بر مطالعات گذشته مشخص می‌شود که رویکردهای بکار گرفته شده برای حل معضلات اقتصادی جهان سوم، تا حدودی با ناکامی‌هایی نیز مواجه بوده‌اند که نادیده گرفتن کامل زنان و نقش آن‌ها در تلاش برای پیشرفت و توسعه، یکی از دلایل آن بوده است. در ایران، ایجاد صندوق مشارکت زنان روستایی و سپس اقدام به ساماندهی و شبکه‌سازی صندوق‌های اعتبارات خرد، یکی از اقدامات صورت گرفته برای تأمین نیازهای مالی زنان شاغل و کارآفرین بوده است. در همین راستا، از اولین و مهم‌ترین گام‌های نیل به اهداف توسعه‌ای، شناسایی و بررسی نقش شبکه‌سازی در توانمندسازی مالی زنان روستایی می‌باشد. لذا، لازم است متغیرهایی را که به عنوان مؤلفه‌های شبکه‌سازی مطرح هستند، مورد توجه قرار داد تا بتوان تأثیر آنها را بر سطح درآمدی بانوان عضو صندوق‌ها، بررسی نمود. در شکل (۲) این مؤلفه‌ها در قالب مدل مفهومی مطالعه حاضر، نشان داده شده است.

1. Sahu, Varuna & Sudarshan

2. Sainz-Fernandez, Torre-Olmo, Lopez-Gutierrez & Sanfilippo-Azofra

3. Rashem & Abdullah

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، در زمره تحقیقات کاربردی، از نظر روش اجرا، توصیفی-پیمایشی و از جمله پژوهش‌های علی است. از لحاظ روش گردآوری داده‌ها نیز در دسته پژوهش‌های میدانی قرار می‌گیرد و از نظر زمانی، مقطعی می‌باشد. در این تحقیق بعد از شناسایی متغیرهای مؤثر با استفاده از مطالعات مختلف و مبانی نظری، به طراحی پرسشنامه پرداخته شد و بعد از شناسایی نمونه‌ها، اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری گردید. در نهایت، مدل انتخابی تحقیق برآورد شده است.

۱. متغیرهای پژوهش

الف- متغیر وابسته:

با توجه به هدف مطالعه حاضر که بررسی نقش شبکه‌سازی در افزایش درآمد زنان کارآفرین روستایی در شهرستان ارومیه است، درآمد فرد، متغیر وابسته در مدل مورد استفاده می‌باشد. این متغیر که به صورت دومقداری (صفر و یک) تعریف شده است، با استفاده از اطلاعات حاصل از پرسشنامه اندازه‌گیری می‌شود. چنانچه میزان درآمد فرد بالاتر از آستانه متوسط درآمد نمونه انتخابی تحقیق باشد، یک و در غیر این صورت صفر منظور می‌شود.

ب- متغیرهای مستقل:

این متغیرها شامل عواملی می‌گردد که به عنوان مؤلفه‌های شبکه‌سازی مطرح می‌شوند؛ از جمله عوامل اجتماعی، عوامل آموزشی-ترویجی، عوامل سازمانی، عوامل فراسازمانی، عوامل روان‌شناختی، عوامل زیرساختی و حمایتی، عوامل سیاسی-قانونی و عوامل پایشی که توسط پرسشنامه و با استفاده از طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفته‌اند. این متغیرها و تعداد گویه‌های هر یک در جدول (۲) نشان داده شده است.

جدول ۲. متغیرهای مستقل و تعداد گویه‌های آنها

متغیر	عوامل اقتصادی	عوامل آموزش - ترویجی	عوامل پایشی	عوامل زیرساختی و حمایتی	عوامل فراسازمانی	عوامل سازمانی	عوامل سیاسی - قانونی	عوامل روان‌شناختی	عوامل اجتماعی
تعداد گویه‌ها	۲۱	۹	۷	۴	۱۰	۷	۹	۷	۱۴

۲. جامعه آماری و نمونه

به مجموعه‌ای معین از افراد یا چیزهایی که دست کم دارای یک صفت مشترک باشند، جامعه آماری گفته می‌شود. با توجه به موضوع این پژوهش، جامعه آماری تحقیق شامل زنان روستایی و عشایری شهرستان ارومیه که عضو صندوق اعتبارات خرد هستند، می‌باشد. جهت جمع‌آوری اطلاعات برای نمونه‌گیری زنان روستایی و عشایری، با توجه به در اختیار داشتن اسامی افراد عضو صندوق، از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده است. با استفاده از جدول کرجسی و مورگان نیز تعداد نمونه، ۱۸۲ نفر از بانوان عضو صندوق انتخاب گردید.

۳. روایی و پایایی^۱

مقصود از روایی آن است که وسیله اندازه‌گیری واقعاً بتواند خصیصه مورد نظر را اندازه‌گیری نماید نه متغیر دیگری را. اگر وسیله اندازه‌گیری از لحاظ خصیصه مورد نظر دارای روایی کافی نباشد، نتایج پژوهش بی‌ارزش خواهد بود (هومن، ۱۳۸۸). در تحقیق حاضر جهت سنجش روایی پرسشنامه‌های طراحی شده (به عوان ابزار گردآوری داده‌های مورد نیاز تحقیق) از روش روایی محتوا استفاده شد. برای این منظور، پرسشنامه در اختیار اساتید، صاحب‌نظران و متخصصین امر قرار گرفت که نظر آنان مؤید روایی پرسشنامه بود.

قابلیت اعتماد که واژه‌هایی مانند پایایی، ثبات و اعتبار برای آن به کار برده می‌شود، یکی از ویژگی‌های ابزار اندازه‌گیری (پرسشنامه یا مصاحبه یا سایر آزمون‌های علوم اجتماعی) است. مفهوم یاد شده با این امر سروکار دارد که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد. یکی از روش‌های محاسبه قابلیت اعتماد استفاده از فرمول کرونباخ است. این روش برای محاسبه هم‌آهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه‌ها بکار می‌رود. پایایی ابزار تحقیق حاضر نیز با روش آلفای کرونباخ مورد بررسی قرار گرفت که نتایج آن در جدول (۳) ارائه شده است. بر اساس نتایج حاصله، پرسشنامه طراحی شده از پایایی لازم برخوردار می‌باشد.

جدول ۳. مقادیر ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از مؤلفه‌های شبکه‌سازی در تحقیق

متغیر	عوامل اقتصادی	عوامل آموزشی - تربیتی	عوامل پیشی	عوامل حمایتی و حمایتی	عوامل زیرساختی	فراسازمانی عوامل	عوامل سازمانی	عوامل سیاسی - قانونی	روانشناختی عوامل	عوامل اجتماعی
مقدار آلفای کرونباخ	۰/۸۵۵	۰/۸۹۳	۰/۸۳۷	۰/۸۳۸	۰/۸۴۶	۰/۸۵۹	۰/۸۴۱	۰/۸۵۵	۰/۸۴۱	

۴. الگوی لاجیت

در تحلیل روابط بین متغیرها برخی مواقع پیش می‌آید که متغیر وابسته دارای دو سطح است (صفر و یک). در این شرایط، برای تعیین اثرات متغیرهای توضیحی، از الگوهای اقتصادسنجی دوتایی یا مدل‌های احتمالی خطی نظیر مدل‌های لاجیت و پروبیت بهره گرفته می‌شود. متغیر وابسته الگوی مطالعه حاضر، درآمد فرد می‌باشد که وجود درآمد بالاتر از میانگین درآمد نمونه با عدد یک و کمتر از آن، با عدد صفر نشان داده می‌شود. لذا، با عنایت به ماهیت متغیر وابسته، مدل لاجیت به عنوان یکی از الگوهای اقتصادسنجی دوتایی مناسب برای دستیابی به هدف تحقیق انتخاب شده است.

فرآیند تحلیل لگاریتم خطی لاجیت به تحلیل رابطه بین متغیر وابسته و چند متغیر مستقل می‌پردازد. در این تحلیل متغیرهای وابسته همواره طبقه‌ای هستند، حال آن‌که متغیرهای مستقل می‌توانند طبقه‌ای باشند یا نباشند. سایر متغیرهای مستقل، مانند متغیرهای کمکی، می‌توانند پیوسته باشند، اما در این موارد تمامی سطوح متغیر، مورد بررسی قرار نمی‌گیرد؛ بلکه میانگین وزنی متغیر در خانه مربوط به آن متغیر لحاظ می‌گردد و لگاریتم متغیرهای وابسته بعنوان ترکیب خطی متغیرها مورد استفاده قرار می‌گیرد.

¹. Validity & Reliability

مدل احتمالی خطی تکنیکی است که به ما اجازه می‌دهد احتمال وقوع یا عدم وقوع یک واقعه را برآورد نماییم. این کار با پیش بینی یک متغیر دو سطحی وابسته از طریق مجموعه ای از متغیرهای مستقل ممکن می‌گردد.

$$P_i = E(Y=1 | X_i) = \beta_1 + \beta_2 X_i \quad \text{رابطه (۱)}$$

هرگاه در نتیجه ورود X مقدار $Y = 1$ گردد به این معنی است که مثلاً فرد مشارکت خواهد کرد (در الگوی این مطالعه، به مفهوم افزایش درآمد فرد به بیش از میانگین درآمد نمونه است).

در مدل لاجیت بجای P_i از $\ln$ نسبت بخت یا $[P/(1-P)]$ استفاده می‌شود یعنی:

$$L_i = \ln [P/(1-P)] = Z_i = \beta_1 + \beta_2 X_i \quad \text{رابطه (۲)}$$

۱- همانگونه که P مقداری بین صفر تا یک می‌گیرد، لاجیت L نیز مقادیری بین $-\infty$ تا $+\infty$ می‌گیرد.

۲- اگر چه L رابطه ای خطی با X دارد احتمال آنها دارای رابطه خطی با X نیست.

۳- تفسیر مدل لاجیت نیز به این شکل است: β_2 ، شیب، میزان تغییر L به ازای یک واحد تغییر در β_1 . مقدار لگاریتم بخت است هنگامی که مقدار X برابر صفر است.

۴- مدل احتمالی خطی فرض می‌کند که P_i ارتباطی خطی با X_i دارد، مدل لاجیت فرض می‌کند که این لگاریتم نسبت بخت است که ارتباطی خطی با X_i دارد (گجراتی، ۱۳۹۵).

پس مدل لاجیت همانند مدل‌های لگاریتم خطی و پروبیت نوع خاصی از مدل‌های خطی (GLM) عمومی است که شامل رگرسیون و مدل‌های ANOVA می‌باشد که برای عملکرد بهتر بر روی متغیرهای دو بخشی و طبقه ای ارائه شده‌اند. مدل لاجیت شبیه مدل لگاریتم خطی است اما یک یا بیش از یک متغیر وابسته طبقه‌بندی شده را توضیح می‌دهد. البته زمانی که یک متغیر وابسته طبقه‌بندی شده وجود دارد، استفاده از رگرسیون لاجستیک دو و چند جمله‌ای نسبت به مدل لاجیت رایج‌تر است. همچنین رگرسیون لاجستیک بیشتر زمانی استفاده می‌شود که متغیرهای مستقل حالت پیوسته نیز دارند. مدل پروبیت نیز شکل متفاوتی از لاجیت است که پیش فرض‌های مربوط به داده‌های آن متفاوت است. مدل پروبیت زمانی که فرض نرمال بودن توزیع متغیر وابسته برقرار باشد کاربردش معمول‌تر است.

برای ارزیابی اثرات تغییر در هر یک از متغیرهای مستقل بر احتمال افزایش درآمد، باید با استفاده از رابطه (۳) از رابطه (۱)، مشتق جزئی گرفته شود تا اثر نهایی متغیرها بدست آید (جاج^۱ و همکاران، ۱۹۹۱):

$$\frac{\partial P_i}{\partial X_{ik}} = \frac{e^{\Delta U}}{(1 + e^{\Delta U})^2} \beta_k \quad \text{رابطه (۳)}$$

نهایتاً کشش‌پذیری متغیر توضیحی Δm نیز از رابطه (۴) بدست می‌آید (جاج و همکاران، ۱۹۹۱):

$$\varepsilon_i = \left[\frac{e^{\Delta U_i}}{(1 + e^{\Delta U})^2} \beta_k \right] \frac{X_{ik}}{P_i} \quad \text{رابطه (۴)}$$

یافته‌های پژوهش

۱. آمار توصیفی

^۱. Judge, Griffiths, Hill, Lütkepohl and Lee

بر اساس اطلاعات توصیفی به دست آمده از پرسشنامه‌های تکمیل شده، در میان نمونه آماری، از ۴ گروه سنی تعیین شده، بیشترین فراوانی متعلق به گروه سنی ۳۰ تا ۴۰ سال (۳۸ درصد) و کم‌ترین فراوانی متعلق به گروه سنی بیش از ۵۰ سال (۲/۷ درصد) است. افراد نمونه مورد بررسی، از نظر میزان تحصیلات در پنج گروه (زیر دیپلم، دیپلم، فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس و بالاتر) طبقه‌بندی شدند که به ترتیب، بیشترین و کمترین فراوانی به گروه دیپلم (۶۱ درصد) و فوق لیسانس و بالاتر (۱۲ درصد) تعلق دارد. توزیع فراوانی نمونه آماری، بر حسب سابقه عضویت در صندوق اعتبارات خرد نشان می‌دهد که بیشترین فراوانی (۷۳ درصد) متعلق به افرادی است که سابقه عضویت آنان بین ۵ تا ۱۰ سال است و افراد با سابقه عضویت بیش از ۱۰ سال، کمترین فراوانی (۳۸ درصد) را دارا هستند.

خلاصه وضعیت میزان درآمد یکسال کسب شده از طریق فعالیت راه‌اندازی شده با تسهیلات صندوق حمایت نشان می‌دهد که درآمد آن‌ها بین ۷۰ تا ۱۵۰ میلیون تومان است. توزیع این متغیر بیانگر اینست که بیشترین تعداد افراد، ۲۸ نفر با ۱۵/۳ درصد، درآمدی بین ۸۰ تا ۹۰ میلیون تومان و کمترین تعداد افراد، آن ۱۱۰-۱۲۰ و ۱۵۰ تا ۱۴۰ میلیون تومان می‌باشند که ۱۵ نفر یا ۸/۳ درصد افراد را شامل می‌شوند. بررسی میزان تسهیلات دریافتی از صندوق، حاکی از اینست که بیشترین فراوانی متعلق به گروه ۶ تا ۱۰ میلیون تومان است که شامل ۳۸ درصد و تعداد ۶۹ نفر می‌شود و کمترین گروه مربوط به اعتبارات ۱۰۰ میلیون تومان به بالا است که شامل ۴ درصد به تعداد ۷ نفر می‌باشد.

۲. متغیرهای پژوهش

با توجه به تعداد زیاد متغیرهای مستقل منظور شده در مطالعه حاضر (جدول ۲) که شامل ۹ گروه مؤلفه شبکه‌سازی با مجموع ۸۷ گویه مختلف می‌گردد، امکان وارد نمودن همه متغیرها در الگوی لاجیت نخواهد بود. لذا، در ابتدا، برای رتبه‌بندی گویه‌های مختلف جهت تعیین وزن آنها در ساختن شاخص مربوط به هر یک از مؤلفه‌ها، معیارهای ضریب تغییرات و انحراف استاندارد محاسبه گردید. نتایج حاصله نشان داد که گویه‌ها تفاوت زیادی باهم ندارند؛ بنابراین میزان نقش گویه‌ها در مؤلفه‌ها تفاوت زیادی نخواهد داشت و می‌توان به جای استفاده از میانگین موزون گویه‌ها در شاخص‌سازی مؤلفه‌ها، از متوسط ساده آنها استفاده نمود. در جدول (۴) ویژگی‌های آماری هریک از متغیرهای استفاده شده در الگوی لاجیت، گزارش شده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که متغیرها از لحاظ میانگین و انحراف معیار در حد قابل قبول می‌باشند و حداقل و حداکثر آنها در دامنه مورد انتظار قرار دارد.

در این مطالعه، تعیین مقدار متغیر وابسته در الگوی لاجیت به این صورت انجام گرفت که ابتدا، میانگین درآمدهای ثبت شده در پرسشنامه‌ها به دست آمد که ۱۰۸ میلیون تومان بود. سپس مقادیر بزرگتر از ۱۰۸ میلیون تومان، یک و کوچکتر از آن، صفر قرار داده شد. در جدول (۵) ویژگی‌های توزیع متغیر وابسته الگوی لاجیت ارائه شده است.

جدول ۴. ویژگی‌های آماری متغیرهای تحقیق

متغیر	کد	میانگین	میان	حداکثر	حداقل	انحراف استاندارد	کشیدگی	چولگی
میزان درآمد	INCOME	۱۰۸/۰۱	۱۱۰	۱۵۰	۷۰	۲۶/۱۳	۱۰۸/۰۱	۱۱۰
میزان تحصیلات	EDU	۳/۰۱	۳	۵	۱	۱/۴۳	۳/۰۱	۳
سن	AGE	۲/۵۴	۳	۴	۱	۱/۱۴	۲/۵۴	۳
سابقه عضویت در صندوق	EXPI	۱/۹۲	۲	۳	۱	-/۸۳	۱/۹۲	۲
میزان تسهیلات اخذ شده از صندوق در دوره فعالیت	LOAN	۲/۰۱	۲	۳	۱	-/۸۱	۲/۰۱	۲
عوامل اقتصادی	ECO	۳/۴۷	۳/۴۸	۴/۲۴	۲	-/۳۰	۳/۴۷	۳/۴۸
عوامل آموزشی-ترویجی	EDU01	۳/۴۰	۳/۴۴	۴/۳۳	۲	-/۴۸	۳/۴۰	۳/۴۴
عوامل پایشی	EXPO	۳/۴۳	۳/۴۳	۴۳/۴	۲	-/۴۶	۳/۴۳	۳/۴۳
عوامل زیرساختی و حمایتی	INTER	۳/۴۹	۳/۵	۴/۷۵	۲	-/۵۴	۳/۴۹	۳/۵
عوامل فراسازمانی	MORG	۳/۳۸	۳/۴	۴/۵	۲	-/۵۲	۳/۳۸	۳/۴
عوامل سازمانی	ORG	۳/۴۵	۳/۴۳	۴/۸۶	۲	-/۴۸	۳/۴۵	۳/۴۳
عوامل سیاسی-قانونی	POL	۳/۴۵	۳/۴۴	۴/۵۶	۲	-/۴۲	۳/۴۵	۳/۴۴

متغیر	کد	میانگین	میان	حد اکثر	حداقل	انحراف استاندارد	کشیدگی	چولگی
عوامل روان شناختی	PSY	۳/۴۴	۳/۴۳	۴/۴۳	۲	۰/۴۲	۳/۴۴	۳/۴۳
عوامل اجتماعی	SOC	۳/۴۷	۳/۴۶	۴/۳۱	۲/۶۲	۰/۳۲	۳/۴۷	۳/۴۶

جدول ۵. ویژگی‌های آماری متغیر وابسته درآمد

متغیر درآمد	تعداد مشاهده	فراوانی (درصد)
برابر صفر	۸۳	۴۶
برابر یک	۹۹	۵۴
جمع	۱۸۲	۱۰۰

نتایج نشان می‌دهد که ۴۶ درصد مشاهدات برابر صفر و ۵۴ درصد متغیر وابسته برابر یک می‌باشد. بر این اساس، درآمد بیش از نیمی از زنان عضو صندوق اعتبارات خرد از میانگین درآمد نمونه، بالاتر بوده است.

۳. آمار استنباطی

قبل از برآورد الگوی لاجیت، به بررسی وجود هم‌خطی بین متغیرها پرداخته می‌شود. هم‌خطی وضعیتی است که نشان می‌دهد یک متغیر مستقل تابعی خطی از سایر متغیرهای مستقل است. لذا، وجود هم‌خطی بالا بین متغیرها در یک معادله رگرسیون بدین معنی است که بین متغیرهای مستقل همبستگی بالایی وجود دارد و ممکن است مدل با وجود بالا بودن R^2 (ضریب تعیین) دارای اعتبار زیادی نباشد. به عبارت دیگر، در صورت وجود هم‌خطی ممکن است آماره‌های مدل، با این که متغیرهای مستقل به لحاظ آماری معنی‌دار نیستند، خوب به نظر برسند. از اینرو، در این مطالعه قبل از برآورد مدل به بررسی هم‌خطی متغیرها پرداخته شد. متغیرهای مطالعه حاضر به صورت‌های کمی پیوسته، رتبه‌ای و موهومی هستند. جهت بررسی وجود یا عدم وجود هم‌خطی در مدل‌های برآورد شده از ضریب همبستگی و آنالیز تجزیه واریانس^۱ استفاده گردید که نتایج هر دو روش، حاکی از عدم وجود هم‌خطی بین متغیرهای توضیحی به کار گرفته شده در مدل می‌باشد.

الگوی لاجیت برآوردی با لحاظ متغیرهای ارائه شده در جدول (۴) از نظر ثبات نیز مورد آزمون قرار گرفت. بطوریکه با حذف یک یا چند متغیر از الگو تغییری در سایر متغیرها از نظر علامت و معنی‌داری به وجود نیامد و این امر عدم شکننده بودن الگو و باثباتی آن را تایید می‌کند. علاوه بر R^2 ‌های بدست آمده از برآورد الگوی لاجیت که اثر متغیرهای مستقل را بر متغیر وابسته نشان می‌دهند، یکی از مهم‌ترین معیارها در انتخاب الگوی مناسب، درصد صحت پیش‌بینی الگو است. در حقیقت این معیار بیانگر آن است که الگوی تخمین زده شده با متغیرهای موجود، چند درصد از موارد را به خوبی پیش‌بینی می‌کند. در جدول (۶) که خلاصه نتایج پارامترهای برآورد شده در الگوی لاجیت را نشان می‌دهد، درصد صحت پیش‌بینی الگو بالای ۷۰ درصد است که نشان دهنده خوبی برازش الگو می‌باشد.

جدول ۶. نتایج الگوی لاجیت برآوردی

متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره Z	سطح معنی‌داری
EDU01	** ۳/۰۵۴	۱/۰۳۲	۳/۰۰۱	۰/۰۱۵۳
EXP1	۲/۱۹	۱/۸۱۵	۱/۲۰۸	۰/۲۲۶۸
EXPO	** ۳/۵۲	۱/۲۷۶	۲/۸۶۴	۰/۰۱۶۰
INTER	*** ۳/۷۷	۱/۰۱۵	۳/۳۷۴	۰/۰۰۹۳
MORG	* ۱/۷۸	۰/۱۷۷	۱/۸۲۷	۰/۱۰۰۳
ORG	** ۳/۸۶	۱/۴۲۰	۲/۲۱۲	۰/۰۳۲۵
POL	** ۱/۰۸	۲/۴۶۱	۲/۴۳۸	۰/۰۴۱۷

^۱. Variance Decomposition Analysis

متغیر	ضریب	انحراف استاندارد	آماره Z	سطح معنی داری
PSY	** ۷/۵۱	۳/۰۴۵	۲/۴۶۵	۰/۰۱۳۷
C	-۸۶/۶۶	۳۲/۲۴۳	-۲/۶۸۲	۰/۰۰۷۳
ضریب تعیین مک فادن = ۰/۸۸۹				
آماره LR = ۲۲۱				
سطح معنی داری: ۰/۰۰				

***، ** و * به ترتیب معنی داری در سطح یک، پنج و ده درصد

در این مطالعه ضریب تعیین مک فادن ۸۹ درصد است، گجراتی (۱۳۹۵) و جاج و همکاران (۱۹۹۱) اظهار داشته‌اند که اگر آماره R^2 بالای ۰/۲ باشد، مدل از لحاظ برآورد مناسب می‌باشد. با توجه به جدول (۶) مقدار این آماره ۸۹ درصد و نشانگر برازش خوب مدل می‌باشد. آماره نسبت راستنمایی (LR) که برابر با ۲۲۱ و در سطح یک درصد معنادار است، به این مفهوم می‌باشد که حداقل ضریب یکی از متغیرهای مستقل مدل غیر صفر می‌باشد؛ لذا نتایج الگوی حاضر نیز کاملاً مورد تأیید قرار می‌گیرد. بررسی معنی داری و علامت متغیرها نشان می‌دهد که متغیرهای عوامل آموزشی- ترویجی، عوامل پایشی، عوامل زیرساختی و حمایتی، عوامل سازمانی، عوامل سیاستی- قانونی و عوامل روانشناختی در سطح پنج درصد و عوامل فراسازمانی در سطح ده درصد، معنی دار و دارای تأثیر مثبت بر متغیر وابسته درآمد هستند؛ در حالیکه عوامل اجتماعی تأثیر معنی داری بر متغیر درآمد ندارند. البته، تفسیر مستقیم ضرایب برآوردی الگوهای لاجیت امکان‌پذیر نمی‌باشد و تنها می‌توان معناداری آن‌ها را مشخص نمود. برای تفسیر ضرایب و ارزیابی اثرات تغییر در هر یک از متغیرهای مستقل بر احتمال افزایش درآمد زنان عضو صندوق اعتبارت خرد، از کشش‌ها و اثرات نهایی متغیرها استفاده می‌شود که نتایج محاسبه آنها در جدول (۷) گزارش شده است.

جدول ۷. کشش‌ها و اثرات نهایی متغیرهای وابسته الگوی لاجیت

متغیر	کشش	اثر نهایی
عوامل آموزشی- ترویجی	۰/۸۴	۰/۵۲
عوامل پایشی	۰/۹۰	۰/۶۳
عوامل زیرساختی و حمایتی	۰/۷۵	۰/۴۴
عوامل سازمانی	۰/۶۶	۰/۳۱
عوامل سیاستی- قانونی	۰/۴۳	۰/۲۷
عوامل روان‌شناختی	۰/۹۲	۰/۵۰
عوامل فراسازمانی	۰/۵۰	۰/۳۹

کشش هر متغیر مستقل الگو، گویای این می‌باشد که با یک درصد تغییر در هر یک از مؤلفه‌های شبکه‌سازی، احتمال تغییر در درآمد زنان عضو صندوق اعتبارات خرد، چند درصد و در کدام جهت می‌باشد. چنانچه در جدول (۷) نیز ملاحظه می‌گردد بهبود شرایط همه مؤلفه‌های شبکه‌سازی، منجر به افزایش درآمد زنان عضو صندوق خواهد شد. به طوریکه بر اساس معیار کشش، به ترتیب، عوامل روان‌شناختی، عوامل پایشی، عوامل آموزشی- ترویجی، عوامل زیرساختی و حمایتی، عوامل سازمانی، عوامل فراسازمانی و عوامل سیاستی- قانونی از نظر تأثیرگذاری بر افزایش درآمد در رتبه‌های اول تا هفتم قرار دارند. اثرنهایی هر یک از متغیرهای مستقل الگو بیانگر تغییر در احتمال افزایش درآمد زنان عضو صندوق، به‌ازای یک واحد تغییر در هر یک از مؤلفه‌های شبکه‌سازی می‌باشد. با توجه به نتایج مندرج در جدول (۷) اثرنهایی همه مؤلفه‌های شبکه‌سازی نیز مثبت بوده و با بهبود شرایط آنها، به اندازه اثرنهایی هر مؤلفه، احتمال افزایش درآمد زنان عضو صندوق، افزایش خواهد یافت. به عنوان نمونه با بهبود شرایط آموزشی و ترویجی، با احتمال ۰/۵ درصد، درآمد زنان عضو صندوق افزایش خواهد یافت. بر اساس این معیار نیز مؤلفه‌های پایشی، آموزشی- ترویجی، روان‌شناختی، زیرساختی و حمایتی، فراسازمانی، سازمانی و سیاستی- قانونی از نظر تأثیر بر افزایش درآمد در اولویت اول تا هفتم قرار دارند.

در نهایت، می‌توان بیان نمود که بر اساس هر دو معیار کشش و اثرات نهایی، تأثیر عوامل روان‌شناختی، عوامل پایشی و عوامل آموزشی- ترویجی به عنوان مؤلفه‌های شبکه‌سازی، بر افزایش سطح درآمدی زنان عضو صندوق‌های حمایتی در شهرستان ارومیه بیش از سایر مؤلفه‌هاست و عوامل سیاستی و قانونی دارای کمترین تأثیر هستند.

بحث

در ایران، یکی از تشکل‌های زنان روستایی، شرکت صندوق حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی است. این صندوق که تشکلی است قانونی، بر اساس ماده ۱۲ قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی، در جهت حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری زنان در بخش کشاورزی، از طریق ساماندهی یا شبکه‌سازی صندوق‌های خرد در سطح یک شهرستان ایجاد شده است. در این پژوهش، در راستای بررسی تأثیر شبکه‌سازی بر بهبود سطح درآمدی زنان کارآفرین روستایی، نقش هر یک از مؤلفه‌های شبکه‌سازی بر اساس الگوی لاجیت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها حاکی از آن است که بهبود شرایط آموزشی- ترویجی، پایشی، زیرساختی و حمایتی، سازمانی و فراسازمانی، سیاستی- قانونی و روانشناختی به عنوان مؤلفه‌های شبکه‌سازی، به بهبود سطح درآمدی زنان روستایی عضو صندوق اعتبارات منجر خواهد شد. لذا، با توجه به این مؤلفه‌ها بر اساس اولویت‌بندی آنها که در بخش نتایج، بر حسب کششها و اثرات نهایی مورد بررسی قرار گرفت، می‌توان به توانمندسازی مالی هرچه بیشتر زنان روستایی و عشایر کارآفرین کمک نمود. نتایج به دست آمده با نتایج مطالعات بریمانی، نیک‌منش و خداوردی‌لو، (۱۳۹۱)، احمدپور، عبدی و سلطانی (۱۳۹۳)، قدیری معصوم و احمدی (۱۳۹۴)، کیانی و قنبری (۱۴۰۱)، راشم و عبدالله (۲۰۱۸)، اختر (۲۰۱۸)، ساینز- فرناندز و همکاران (۲۰۱۸) و نوآچوکو و همکاران (۲۰۲۱) مطابقت دارد. با توجه به نتایج برآورد الگوی لاجیت، عوامل اجتماعی به عنوان مؤلفه‌ای از شبکه‌سازی بر درآمد زنان روستایی تأثیر معنادار ندارد و البته ممکن است به دلیل همپوشانی این متغیر با سایر متغیرهای الگو باشد. بررسی مطالعات مختلف مانند بریمانی، نیک‌منش و خداوردی‌لو، (۱۳۹۱) و یزدان‌پناه و همکاران (۱۳۹۵) نشان از معناداری این متغیر می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج به دست آمده از مطالعه حاضر، نشان می‌دهند که شبکه‌سازی صندوق‌های اعتبارات خرد و تشکیل شرکت صندوق حمایت از توسعه فعالیت‌های کشاورزی زنان روستایی، توانسته است در توانمندسازی مالی زنان روستایی، عملکرد موفقیت‌آمیزی داشته باشد. لذا با توجه به یافته‌های الگوی برآوردی و نیز بر مبنای مصاحبه حضوری با زنان و کارشناسان صندوق می‌توان پیشنهادات زیر را برای عملکرد بهتر شرکت صندوق حمایتی ارائه نمود:

- سابقه فعالیت‌های آموزشی و ترویجی کم در بین کارشناسان باعث می‌شود، که نحوه ارتباط با زنان روستایی و توجیه کردن آنان در زمینه عضویت در صندوق‌ها با چالش‌هایی مواجه شود. لذا پیشنهاد می‌شود که ارتقاء مهارت‌های کارشناسان از طریق مشارکت در فعالیت‌های آموزشی و ترویجی صورت پذیرد.
- آشنایی با فعالیت‌های آموزشی و ترویجی کارشناسان سایر استان‌ها به ویژه در زمینه چگونگی توجیه زنان روستایی نسبت به شبکه‌سازی در افزایش توان مالی آنها، به طور خاص در استان‌های موفق، می‌تواند زمینه توسعه صندوق‌ها را در سایر استان‌ها در پی داشته باشد.
- یکی از مهم‌ترین مسائل توسعه صندوق‌ها از دیدگاه کارشناسان در توسعه صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی میزان اندک نقدینگی و وضعیت بازار فروش محصولات تولیدی زنان روستایی عضو است. به عبارت دیگر، اصلی‌ترین مانع در عضویت صندوق برای زنان نداشتن پول اولیه جهت سهام عضویت است. لذا بهتر است مسئولین و دیگر افراد ذیربط امکان پرداخت وام بلاعوض در مبلغ پایین از طرف صندوق‌هایی نظیر صندوق کارآفرینی امید را فراهم کنند.

- با توجه به اهمیت عامل روانشناختی پیشنهاد می‌شود آموزش‌های لازم در خصوص کسب مهارت‌های زندگی مانند ارتباط مؤثر، افزایش جدیت در کارها، افزایش توان مسئولیت‌پذیری اعضا و کمک به خودآغازگر بودن و پیش‌قدمی در کارها مورد توجه قرار گیرد.
- پیشنهاد می‌شود که با هدف ایجاد و توسعه بسترهای مناسب برای اشتغال پایدار زنان روستایی، همراه با توانمندی آنان، با اعطای وام‌های مشارکتی به زنان، آن‌ها را در قالب تشکلهایی گرد هم آورد و زمینه انجام کارهای تولیدی و اشتغال‌زا را برای زنان روستایی و عشایری فراهم آورد.
- از آنجائیکه عوامل سیاستی- قانونی نیز از عوامل مؤثر در میزان توسعه صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی کشور می‌باشد، بومی‌سازی قوانین و مقررات مطروحه در شبکه صندوق‌های خرد زنان روستایی بصورت استانی و حتی داخل استانی باتوجه به وجود قومیت‌های متنوع در کشور از نکته نظر برخوردهای اجتماعی اقوام با جامعه زنان روستایی، می‌تواند حائز اهمیت باشد.

ملاحظات اخلاقی

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آن‌هاست.

مشارکت نویسندگان

میزان مشارکت نویسندگان در مقاله به طور یکسان بوده است.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

مقاله حاضر حمایت مالی نداشته است.

سپاسگزاری

از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- احمدپور، امیر؛ عبدی ترکامی، محدثه و سلطانی، شهره (۱۳۹۳). عوامل مؤثر بر موفقیت صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی شهرستان قائمشهر. *تعاون و کشاورزی*، ۱۲، ۲۳-۴۵. <https://www.magiran.com/p1392140>
- احمدپور، امیر؛ علیزاده، مستانه و مؤمنی‌هلالی، هادی (۱۳۹۳). شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی مراکز خدمات جهاد کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان آمل). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۳(۸)، ۳۷-۴۹. <https://doi.org/10.22067/jrrp.v3i8.26890>
- بریمانی، فرامرز؛ نیک‌منش، زهرا و خداوردی‌لو، سهیلا (۱۳۹۱). بررسی نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی (نمونه موردی: دهستان لکستان شهرستان سلماس). *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۱(۱)، ۶۹-۸۲. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-1562-fa.html>
- پهزادنسب، جانعلی (۱۴۰۰). اهمیت و ظرفیت صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی در توسعه سرمایه‌گذاری کشاورزی ایران. *دهمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و توسعه، تفلیس، گرجستان*. شناسه ملی کنفرانس: ICMET10
- درگاه مرکز آمار ایران (۱۴۰۱). <https://amar.org.ir>
- دفتر امور زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۰). *طرح تشکیل صندوق حمایت از توسعه فعالیت‌های زنان روستایی و عشایری*.

- دسترسی به اعتبارات خرد زنان روستایی و عشایری وزارت جهاد کشاورزی (۱۴۰۰). گزارش فعالیت های دفتر امور زنان. عملکرد ده ساله صندوق های اعتبارات خرد زنان روستایی وزارت جهاد کشاورزی.
- دیهیم، حمید و وهابی، معصومه (۱۳۸۲). دسترسی زنان به اعتبارات نظام بانکی. پژوهش زنان. ۱(۷)، ۶۱-۸۷.
https://jwdp.ut.ac.ir/article_11368.html
- رحمانی، مریم؛ زند رضوی، سیامک؛ ربانی، علی و ادیبی، مهدی (۱۳۸۷). نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان: مطالعه موردی روستای پشت رود بم. فصلنامه مطالعات اجتماعی- روان شناختی زنان. ۶(۳)، ۱۰۵-۱۳۲.
<https://www.magiran.com/p691344>
- ریاحی، وحید؛ جوان، فرهاد و شیخکانلوی میلان، امید (۱۳۹۹). تحلیل اثرات صندوق کارآفرینی امید در توسعه اقتصادی سکونتگاه های روستایی (مطالعه موردی: شهرستان خوی). فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی. ۷(۳)، ۲۶۷-۲۸۵.
<https://doi.org/10.22048/rdsj.2021.266215.1906>
- طالب، مهدی و نجفی اصل، زهره (۱۳۸۶). پیامد اعتبارات خرد روستایی بر توانمندسازی اقتصادی زنان سرپرست خانوار: نگاهی به نتایج طرح حضرت زینب کبری (س) در روستاهای بومیین زهرا. فصلنامه روستا و توسعه. ۱۰(۳)، ۱-۲۵.
- علاءالدینی، پویا و جلالی موسوی، آزاده (۱۳۸۹). ارزیابی اثربخشی برنامه پشتیبانی خدمات مالی خرد و صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی در ایران. توسعه روستایی، ۲(۲)، ۶۱-۷۶.
- عمادی، محمدحسین (۱۳۸۴). نقش اعتبارات خرد در تسریع فرآیند توسعه روستایی: مقایسه دو دیدگاه. همایش توسعه روستایی و کاهش فقر، بانک کشاورزی تهران، ایران.
- عنابستانی، علی اکبر؛ صادقلو، طاهره و مرادی، کبریا (۱۳۹۷). تحلیل نقش مدیریت پروژه های کارآفرینانه در توانمندسازی زنان روستایی مورد: اعضای نظام صنفی کشاورزی شهرستان محلات. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۷(۲۳)، ۲۰۳-۲۱۹.
<http://serd.khu.ac.ir/article-1-304-fa.html>
- قاسمی، مریم و یاراحمدی، میترا (۱۴۰۱). بررسی نقش صندوق کارآفرینی امید در توسعه کسب و کارهای خرد در نواحی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان کاشمر). دوفصلنامه جامعه شناسی اقتصادی و توسعه، ۹(۱)، ۲۱۹-۲۲۴.
<https://doi.org/20.1001.1.23224371.1399.9.1.10.3>
- قدیری معصوم، مجتبی و احمدی، افسانه (۱۳۹۴). سازه های مؤثر بر موفقیت صندوق های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان فیروزکوه. پژوهش های جغرافیای انسانی، ۴۷(۴)، ۷۵۹-۷۷۲.
<https://doi.org/10.22059/jhgr.2015.52462>
- قره خانی، علیرضا؛ مشایخ، فرحناز و حافظی، شهرام (۱۳۹۸). بررسی رابطه اعتبارات صندوق های غیردولتی حمایت از توسعه بخش کشاورزی با افزایش اثربخشی و بهبود بخش کشاورزی (مطالعه موردی: استان فارس). نخستین کنفرانس ملی علوم انسانی و توسعه، شیراز، ایران.
- قنبری، یوسف و انصاری، رحیمه (۱۳۹۴). شناسایی و تبیین عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه موردی: شهرستان رستم). پژوهش و برنامه ریزی روستایی، ۳(۱۱)، ۱-۱۰.
<https://doi.org/10.22067/jrrp.v4i3.22858>
- کیانی، فاطمه و قنبری، یوسف (۱۴۰۱). واکاوی اثرات ایجاد صندوق اعتباری خرد بر توسعه اشتغال پایدار مناطق روستایی (مطالعه موردی: شهرستان های رزن و فامنین استان همدان). جغرافیا و توسعه ناحیه ای، ۲۰(۲)، ۵۱-۷۵.
<https://doi.org/10.22067/jgrd.2021.68480.1009>
- گجراتی، دامودار (۱۳۹۵). میانی اقتصادسنجی. جلد دوم، ترجمه حمید ابریشمی، ناشر: موسسه چاپ و انتشارات دانشگاه تهران.
- گلکار فرد، مرجان؛ رضائی مقدم، کوروش و فاطمی، مهسا (۱۳۹۸). واکاوی مقایسه ای زمینه های کارآفرینی زنان روستایی استان فارس، نشریه راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی، ۶(۱۲)، ۳۵-۴۷.
<http://jea.sanru.ac.ir/article-1-201-fa.html>
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). نتایج کلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن. <https://amar.org.ir>
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۸). مدل یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم افزار لیزرل. چاپ سوم، تهران، انتشارات سمت.
- یزدان پناه، مسعود؛ آجیلی، عبدالعظیم؛ بختیاری، زیبا و دهقان پور، مجتبی (۱۳۹۵). عوامل مؤثر بر رضایت و وفاداری زنان روستایی نسبت به صندوق های اعتبارات خرد در شهرستان های مرودشت و رامهرمز. فصلنامه پژوهش های روستایی. ۷(۴)، ۷۳۲-۷۴۵.
<https://doi.org/20.1001.1.20087373.1395.7.4.10.7>

References

- Aggarwal, R., Goodell, J. W., & Selleck, L. J. (2015). Lending to women in microfinance: role of social trust. *International Business Review*, 24, 55-65. <https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2014.05.008>
- Ahmadpour, A., Abdi Tarkami, M., & Soltani, SH. (2014). Factors affecting the rural women micro credit program success in ghaem-shahr township. *Co-operation and Agriculture*, 12, 23-45. <https://www.magiran.com/p1392140>. (in Persian)
- Ahmadpour, A., Alizadeh, M., & Moumenihelali, H. (2015). Identifying factors affecting the rural woman's participation in educational extension programs of Jihad-Agriculture service centers (Case study: Amol County). *Journal of Research and Rural Planning*, 3(8), 37-49. <https://doi.org/10.22067/jrrp.v3i8.26890>. (in Persian)
- Akhter, P. (2018). A study on the factors affecting the performance of microfinance institutions in Bangladesh. *Pacific Business Review International*, 10(11), 124-132. <https://www.researchgate.net/publication/358173954>
- Alaedini, P., & Jalalimosavi, A. (2010). Evaluating effectiveness of microfinance services support program and the rural women micro credit fund in Iran. *Rural Development*, 2(2), 61-76. (in Persian)
- Anabestani, A. A., Sedeghlo, T., & Moradi, K. (2018). Analysis of the role of entrepreneurial projects management in empowering rural women: Members of the agricultural guild system in Mahallat County. *Space Economy and Rural Development*, 7(23), 203-219. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-304-fa.html>. (in Persian)
- Barimani, F., Nikmanesh, Z., & khodaverdiloo, S. (2012). Role of small size -credits regarding empowerment of rural women case study: lakestan sub- district salmas of county. *Space Economy & Rural Development*, 1 (1), 69-82. <http://serd.khu.ac.ir/article-1-1562-fa.html>. (in Persian)
- Behzadnasab, J. (2021). Importance and capacity of supporting funds for investment development in agriculture (SFIDA) in the development of agricultural investment in iran. *10th international conference of modern research in management, economics and development*. Tbilisi, Georgia. Conference ID: ICMET10. (in Persian)
- Dayhim, H., & Vahabi, M. (2013). Women's access to the credit of banking system. *Women's studies*, 7(1), 61-87. https://jwdp.ut.ac.ir/article_11368.html. (in Persian)
- Donou-Adonsou, F., & Sylwester, K. (2016). Financial development and poverty reduction in developing countries: new evidence from banks and microfinance institutions. *Review of Development Finance*, 6, 82-90. <https://doi.org/10.1016/j.rdf.2016.06.002>
- Emadi, M. H. (2005). The role of microcredit in accelerating the rural development process: comparing two perspectives. *Rural Development and Poverty Reduction Conference*, Agricultural Bank of Tehran, Iran. (in Persian)
- Fofana, N. B., Antonides, G., Niehof, A. & Ophem, J. A. C. (2015). How microfinance empowers women in Cote d'Ivoire. *Review of Economic of the Households*, 13, 1023-1041. <https://doi.org/10.1007/s11150-015-9280-2>
- Ghadiry Masom, M., & Ahmadi, A. (2015). The factors influencing success of micro-credit funds in the economic empowerment of rural women, Firoozkooh County. *Human Geography Research Quarterly*, 47(4), 759-772. (in Persian) <https://doi.org/10.22059/jhgr.2015.52462>
- Gharehkhani, A., Mashayekh, F., & Hafezi, Sh. (2019). Investigate the relationship between the credits of non-governmental funds supporting the development of the agricultural sector and agricultural development (Case Study: Fars Province). *The first national conference on humanities and development*. Shiraz, Iran. (in Persian)
- Ghasemi, M., & Yarahmadi, M. (2022). Investigating the role of the Hope entrepreneurship fund in the development of small businesses in rural areas (case study: villages of Kashmar county). *Journal of Economics & Developmental Sociology*, 9(1), 219-224. (in Persian) <https://doi.org/20.1001.1.23224371.1399.9.1.10.3>
- Gojarati, D. N. (2017). Basic Econometrics, Forth edition, McGraw-Hili Companies.
- Golkar Fard, M., Rezaei-Moghaddam, K., & Fatemi, M. (2020). comparative analysis of entrepreneurship contexts of rural women in Fars province. *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 6(12), 35-47. (in Persian) <http://jea.sanru.ac.ir/article-1-201-fa.html>

- Handayati, P. (2015). The development model of microfinance institution to reduce poverty in rural areas in East Java. *International Journal of Business and Social Science*, 6(12), 85-95. <https://doi.org/10.30845/ijbss>
- Hooman, H. A. (2009). *Structural Equation Modeling Using LISREL Software*. Third Edition, Tehran, Samt Publications. (in Persian)
- Judge, G. G., Griffiths, W. E., Hill, R. C., Lütkepohl, H., & Lee, T. C. (1991). *The Theory and Practice of Econometrics*, 2nd Edition. *John Wiley & Sons Publications*.
- Kiyani, F., & Ghanbari, Y. (2022). Analyzing the impacts of creating microfinance funds on the development of sustainable employment in rural areas (case study: Razan and Famnin cities). *Journal of Geography and Regional Development*, 20(2), 51-75. <https://doi.org/10.22067/jgrd.2021.68480.1009>. (in Persian)
- Moll, B., Townsend, R. M., & Zhorin, V. (2017). Economic development, flow of funds, and the equilibrium interaction of financial frictions. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114(24):201707055. <https://doi.org/10.1073/pnas.1707055114>
- Norwood, C. (2014). Women's empowerment and microcredit: a case study from rural Chana. *Journal of International Studies and Development*, 4, 1-22. <https://www.researchgate.net/publication/280537560>
- Nwachukwu, Ch., Fadeyi, O., Paul, N. & Minh Vu, H. (2021). Women entrepreneurship in nigeria: drivers, barriers and coping strategies. *Proceedings of the First International Conference on Computing, Communication and Control System*, I3CAC 2021, Chennai, India. <https://doi.org/10.4108/eai.7-6-2021.2308607>
- Qanbari, Y. & Ansari, R. (2015). Identify and Explaining the Social and Economic Factors Affecting Rural Women Empowerment (Case Study: Rostam County). *Journal of Research and Rural Planning*, 3(11), 1-10. (in Persian) <https://doi.org/10.22067/jrrp.v4i3.22858>
- Rahmani, M., Zand Razavi, S., Rabani, A. & Adibi, M. (2008). The role of microcredit in women's empowerment: A case study of the village of Posht-e Rud Bam. *Women's Studies Sociological and Psychological*, 6(3), 105-132. (in Persian) <https://www.magiran.com/p691344>
- Rashem, M. H. & Abdullah, Y. A. (2018). Factors influence the growth and penetration of microfinance institutions: A case of Egypt. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*. 22(1). <https://doi.org/1528-2635-22-SI-174>
- Riahi, V., Javan, F., & Sheikhkanlu Milan, O. (2020). Analysis of the effects of Omid entrepreneurship fund on the economic development of rural settlements (case study: khoy county). *Rural Development Strategies*, 7(3), 267-285. <https://doi.org/10.22048/rdsj.2021.266215.1906>. (in Persian)
- Rural and Nomadic Women's Affairs Office, Ministry of Agricultural Jihad (2011). *The plan to establish a support fund for the development of rural and nomadic women's activities*. (in Persian)
- Rural and Nomadic Women's Affairs Office, Ministry of Agricultural Jihad (2021). Report on the activities of the women's affairs office. *Ten-year performance of the Rural Women's Microcredit Funds of the Ministry of Agricultural Jihad*. (in Persian)
- Sahu, T. N., Varuna, A. & Sudarshan, M. (2021). Effectiveness of microcredit in employment generation and livelihood transformation of tribal women entrepreneurs: Evidence from PMMY. *Journal of Entrepreneurship*, 22(3), 89- 118. <https://doi.org/10.1080/08276331.2021.1928847>
- Sainz-Fernandez, I., Torre-Olmo, B, Lopez-Gutierrez, C. & Sanfilippo-Azofra, S. (2018). Development of the financial sector and growth of microfinance institutions: the moderating effect of economic growth. *Sustainability*, 10, 3930. <https://doi.org/10.3390/su10113930>
- Sarami Froushani, M., Farhadiyan, H. & Shabanali Fami, H. (2014). The effect of employment generation projects on empowerment of rural women's in Markazi Province. Iran. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*. 3(2), 63-68.
- Sell, M., & Minot, N. (2018). What factors explain woman's empowerment? Decision-making among small-scale farmers in Uganda. *Woman's Studies International Forum*. 71, 46-55. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2018.09.00>

- Singh, M. K. (2018). Gender and woman empowerment approaches: interventions through PRIs and GSOs in Northern India. *Women's Studies International Forum*, 71, 63-67. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2018.10.002>
- Statistical Center of Iran. (2016). *General results of the general population and housing census*. <https://amar.org.ir>.
- Statistical Center of Iran. (2022). <https://amar.org.ir>.
- Taleb, M. & Najafi Asl, Z. (2007). Impacts of micro credits on economic empowerment of Iranian rural women head of households: A case study of hazrat Zeinab Kobra program in Boueen Zahra villages. *Village and Development*, 10(3), 1-25. (in Persian)
- Weber, O. & Ahmad, A. (2014). Empowerment through microfinance: The relation between loan cycle and level of empowerment. *World Development*, 62, 75-87. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.05.012>

